

UNIVERSITEIT GENT

FACULTEIT POLITIEKE EN SOCIALE WETENSCHAPPEN

Vlaamse preventie tegen extremisme: een vergelijkende analyse (Korte versie)

Beleidsrapport

aantal woorden: 18067

Michiel Praet

MASTERPROEF MANAMA CONFLICT AND DEVELOPMENT

PROMOTOR: PROF. DR. Sami Zemni

COMMISSARIS: DR. Pascal Debruyne

ACADEMIEJAAR 2015 – 2016

Inhoudsopgave

Ter ingeleide – Land onder spanning	i
Abstract	iii
Methodologie	iii
Begrippen	iv
1. Ideologisch uitdagen	1
1.1 Ideologisch uitdagen per actor	1
1.1.1 Overheid	1
1.1.2 Religieuze actoren	2
1.2.4 Onderwijs	3
1.2.5 Burgers	3
1.2.6 Internationale partners	5
2. Aanpakken voedingsbodem	6
2.1 Aanpakken vraag en aanbod	6
2.2.Overheid + burgers	7
2.3 Politie	10
2.4 Eerstelijnswerkers	11
3. Samenwerking tussen actoren	13
3.1 Lokaal	13
3.1.1 Opvolging en afwikkeling: Channel als standaardmodel?	13
3.1.2 Lokale integrale veiligheidscel: de Vlaamse variant op Channel?	17
3.1.3 Ouders en directe sociale omgeving	18
3.1.4 Politie en straathoekwerk	19
3.2 Bovenlokaal	20
3.2.1 Afstemming preventiebeleid extremisme in België	20
3.2.2 Nationale coördinator contra-extremisme (NCCE)	22
3.3 Internationaal	23
4. Aanpakken extremisme bij bijzondere en andere groepen	25
4.1 Xenofob en andere soorten extremisme	25
4.2 Extremisme tijdens en na detentie	26
4.3 Terugkeerders	28
4.4 Vluchtelingen	29
5. Belangrijkste preventieaanbevelingen tegen extremisme	32
6. Bronnen	36

Ter ingeleide – Land onder spanning

We leven in woelige tijden op het vlak van terrorisme in West-Europa. Zeker sinds de aanvallen op 13 november in Parijs kwam België in het vizier. Vele ouders bleken een link te hebben met België. Zo werd het land door de internationale media in het vizier genomen (Deredactie.be, 2016a). Ook na de Brusselse aanslagen op 22 maart kreeg het Belgische beleid kritiek en werd omschreven als “georganiseerde chaos” (Ceulemans, 2016).

Na enige tijd kwam telkens de vraag naar boven of deze drama’s konden worden vermeden en werd er gewezen naar een falend Belgisch beleid tegen extremisme, al stond dit onderwerp al een hele tijd in de schijnwerpers. Toch bleken er bij de aanvallen in Parijs zaken verkeerd te zijn gelopen in België. Zo zou er een slechte samenwerking zijn tussen de Brusselse politiediensten en zou er een enorme kloof bestaan tussen de agenten in Molenbeek en haar bevolking (CNN, 2016; Deredactie.be, 2016a).

Nu we enkele maanden verder zijn is het tijd om te kijken wat er in de toekomst nog kan verbeterd worden en zal er worden nagegaan of België het echt zo slecht deed en doet zoals sommige media beweren. Daarbij zal er in dit rapport worden gefocust op de preventie tegen extremisme. Er zal hierbij worden bekeken hoe deze strategie in België is opgebouwd en zal dit vergeleken worden met de preventiepraktijken uit hoofdzakelijk Nederland en Groot-Brittannië. Dit wordt aangevuld met enkele andere landen waarin men op een andere manier aan preventie doet. Daaruit zullen uiteindelijk aanbevelingen vloeien. Op die manier kan er worden gekomen tot een rapport waaruit lessen kunnen worden getrokken voor toekomstig preventiebeleid tegen extremisme.

Het Verenigd Koninkrijk werd gekozen gezien hun opvallende aanpak. Het omvattende plan heet CONTEST. Daarbij is het onderdeel “Prevent” het relevantste en staat dit dan ook centraal bij deze bespreking over hun preventiebeleid (Gov.uk, 2016a). Ze waren ook één van de voortrekkers op het vlak van preventie tegen extremisering en dus kan er bekeken worden waar er een voorbeeld aan hen kan genomen worden.

Ook Nederland werd bestudeerd aangezien zij ogenschijnlijk een tamelijk allesomvattende aanpak hebben in vergelijking met België. Daarbij leek men de situatie goed onder controle te hebben totdat de problematiek sinds het ontstaan van het “IS-kalifaat” een heel andere dimensie kreeg (NCTV, 2011). Uit hun aanpak kan ook inspiratie worden gehaald voor het Vlaamse preventiebeleid.

Dit rapport zal in de mate van het mogelijke rekening houden met de Belgische gevoeligheden en zal ook de gevoeligheden in het veld proberen na te gaan en respecteren. Door de actuele gebeurtenissen is er gekozen om vooral toe te spitsen op het extremisme vanuit het jihadistisch salafisme. Op het einde zal ook kort aan xenofobisch extremisme aandacht worden besteed.

Om een dieper inzicht te krijgen in deze problematiek werd na het lezen van de beleidsstrategieën, besloten om ook enkele interviews af te nemen bij enkele relevante actoren. Hierdoor kon er meer voeling worden verkregen met het veld en was een diepere analyse mogelijk. Het is daarbij van belang dat de fouten die in het verleden in het buitenland

zijn gemaakt, niet de “nieuwe” maatregelen worden die België neemt. Dit zowel om veiligheids- als financiële redenen.

Het blijft ook opletten voor maatregelen die te diep onze fundamentele rechten en vrijheden aantasten. Wanneer bvb. privacy te hard wordt beknot kan dit op korte termijn wel een positief effect hebben (vb. terreuraanslagen verijdelen), maar op lange termijn zou dit negatieve effecten kunnen hebben voor iedere burger. Er dient dus steeds gewaakt te worden dat er een goed evenwicht blijft bestaan tussen vrijheid en veiligheid. Wanneer we veel vrijheid opofferen in het kader van onze eigen “veiligheid”, blijven we met een lege doos achter en komen we gevaarlijk dicht bij een politiestaat waarin constante controle heerst (Nolf, 2015).

Met dit laatste in het achterhoofd zal bij het uitwerken van dit rapport steeds zo maximaal mogelijk rekening worden gehouden met deze spanning die sterk aanwezig is in de huidige maatschappij. Dit alles met als doel om zoveel mogelijk veiligheid te hebben zonder hard te snijden in de vrijheid. Ook de vertrouwensrelatie die bepaalde actoren (vb. leerkrachten) met radicaliserende personen hebben moet zoveel mogelijk worden behouden en zelfs worden versterkt. Daarbij gaat maar in bepaalde gevallen de veiligheid voorop de vertrouwensrelatie. Deze twee elementen, nl. vrijheden en vertrouwensrelatie, zullen dan ook de basisprincipes zijn die de rode draad vormen doorheen dit document. Dit zou moeten waarborgen dat het rapport geen aanleiding geeft tot maatregelen die aanleunen tegen een politiestaat.

Na kort de methodologie van dit onderzoek te hebben besproken, zullen er enkele thema's worden aangehaald die cruciaal zijn op vlak van extremismepreventie. Gezien de beperkte ruimte is dit rapport niet-exhaustief, maar omvat het wel de heetste hangijzers. Er werd daarbij gekozen voor de volgende hoofdlijnen: Ideologisch uitdagen, aanpakken voedingsbodem, samenwerking tussen actoren en tot slot aanpakken extremisme bij bijzondere en andere groepen. Helemaal op het einde worden er concrete aanbevelingen gedaan voor elke relevante actor.

Ik wens u veel leesplezier bij het lezen van dit beleidsrapport. Suggesties en opmerkingen zijn steeds welkom op: michiel.praet@ugent.be

Abstract

Dit beleidsrapport omvat een vergelijkende analyse van het Vlaamse preventiebeleid rond extremisme met hoofdzakelijk dat van het Verenigd Koninkrijk en Nederland. Hiervoor werd er een combinatie gemaakt van een literatuurstudie en interviews met diverse relevante actoren uit het veld. Door de recente aanslagen (en in het bijzonder de gebeurtenissen op 22/3) werd dit stuk relevanter dan ooit. Het maakt namelijk duidelijk dat er op vlak van samenwerking tussen de verschillende politieke niveaus, tussen de gemeenschappen, binnen de penitentiaire sector en het onderwijs nog heel wat zaken te verbeteren zijn. In het bijzonder zou er werk moeten gemaakt worden van een Nationale Coördinator Contra-Extremisme die het beleid in goede banen kan leiden, zou er meer vertrouwen moeten komen tussen verschillende lokale actoren en moet er een aanpak gezocht worden voor minderjarige terroristen. Ook moet er bekeken worden hoe veroordeelde afgezonderde terroristen in de toekomst beter kunnen begeleidt worden tijdens en na de detentieperiode.

Methodologie

Bij dit onderzoek werd gebruik gemaakt van beleidsdocumenten. Daarbij werden er zowel Belgische, Nederlandse als documenten uit het Verenigd Koninkrijk bekeken. Daarnaast werd ook veel mediaberichtgeving gehanteerd door de overvloed aan info in de actualiteit. Om meer inzicht te krijgen in het beleid en hoe het er in de werkelijkheid aan toegaat werd er gekozen om diverse actoren te interviewen. Deze interviews hadden allemaal plaats kort (tussen begin april en begin mei) na de aanslagen in Brussel van 22 maart, wat mogelijks een invloed kan hebben op de resultaten. Daarbij werden er 9 respondenten face-to-face geïnterviewd en 2 per mail.

Daarbij werden personen uit verschillende steden bij het onderzoek betrokken. Volgende actoren (sommige met overlappende bevoegdheden) werden geïnterviewd:

- Burgemeester uit stad die cruciale rol speelt rond dit fenomeen.
- Vier stedelijke ambtenaren uit steden met divers profiel.
- Twee ministers per mail met belangrijke rol rond dit fenomeen.
- Eén kabinetsmedewerker FOD Justitie.
- Eén verantwoordelijke hulp- en dienstverlening penitentiaire sector.
- Twee islamitische actoren.
- Eén korpschef
- Onderwijswereld

Betrokken steden:

- Brussel, Antwerpen, Vilvoorde, Mechelen, Gent, Lokeren.

Verder werden 3 debatten bijgewoond over het onderwerp, waarbij er vaak respondenten zaten die een overbezette agenda hadden om een interview bij af te nemen. De respondenten kwamen uit diverse hoeken. Maar de focus werd daarbij gelegd op politieke overheden om de relevantie te behouden. Er viel daarbij op dat er bij politieke overheden veel bereidwilligheid was tot deelname en er open werd gecommuniceerd. Dit kan te wijten zijn aan het post-22/3-klimaat en het besef dat de problemen aangepakt moeten worden.

Ook werden de ervaringen meegenomen die tijdens de stage 2 jaar geleden bij de Algemene Directie Veiligheid en Preventie van de FOD Binnenlandse Zaken over dit thema werden opgebouwd.

Tot slot werd er als voorbereiding op deze masterproef ook een gevangenisbezoek en een bezoek gebracht aan Molenbeek, gezien beide plekken door bepaalde media de stempel krijgen van “broeihaard van extremisme”.

Door deze methodologie zou het mogelijk moeten zijn om op het einde van dit rapport enkele concrete relevante aanbevelingen te doen naar de diverse actoren toe.

Begrippen

Radicalisering versus extremisering

Radicalisering en extremisering worden vaak door elkaar gebruikt. In dit beleidsrapport zal de nadruk op extremisering worden gelegd. Dit komt doordat het volgens sommige auteurs verkeerd is om radicalisme te problematiseren, aangezien dat niet per definitie een veiligheidsprobleem is (Richards, 2011). Dit werd ook door sommige respondenten aangehaald. Rebelleren, radicaal zijn is namelijk iets dat hoort bij jong zijn en zich politiek inzetten tegen onrechtvaardigheid is over het algemeen positief. Dit moet blijven kunnen in een maatschappij aangezien het een samenleving zuurstof geeft.

Het veiligheidsprobleem ontstaat pas wanneer iemand zo radicaal is dat men er geweld wil door plegen, dit zou dan ook de focus moeten zijn volgens sommigen. In dit geval vormt de persoon namelijk een gevaar voor de maatschappij (Richards, 2011). Op dat moment is het belangrijk dat de persoon nauwlettender in de gaten moet worden gehouden, dit omvat het repressieve luik. Toch moet de overheid ook trachten om de voedingsbodem van radicalisme aan te pakken, dit leunt dichter aan bij preventieve aanpakken. Radicalisme (dus inclusief de niet-problematische vormen) kan deels worden gezien worden als een tekortkoming van de maatschappij (vb. doordat een bepaalde groep mensen zich uitgesloten voelt). Het is dan ook de taak van de overheid om dit ook zo steeds zoveel mogelijk aan te pakken, maar niet repressief zolang men geen geweld wenst te gebruiken. Dit zal radicalisering zeker niet volledig stoppen, maar kan helpen om de extremiseringskraan toe te draaien. Wel kan de vraag gesteld worden in welke mate dit de taak is van iemand die rond veiligheid werkt en niet eerder voor de integratiedienst.

Om het onderscheid duidelijker te maken kan er bij de gewelddadige vormen van radicalisme gebruik gemaakt worden van het woord “extremisering”. Er zal hieronder dus meestal worden gesproken over “extremisme” wanneer het gaat over de problematische vormen van radicalisme gaat.

Richards (2011) kwam na interviews met voormalige terroristen tot de conclusie dat er bij de meeste wel afzweren van geweld (= disengagement) terug te vinden was, maar bijna niemand was “gederadicaliseerd”. Dit is positief nieuws als je het bekijkt op veiligheidsvlak, maar is een falen als je iemand wil “deradicaliseren”. Er zou dus vooral dienen ingezet te worden op disengagement, daarmee waren alle hierover bevraagde respondenten het over eens. Men mag

radicaal blijven en eventueel “reradicaliseren”, zolang men geweld afwijst (Alde’emeh & Stockmans, 2015). In het geval van jonge moslims kan er dus een radicaal alternatief komen voor Al-Qaeda en IS, waar ze zich ook in kunnen vinden zonder geweld. Op die manier kunnen de onrechtvaardigheidsgevoelens op een positieve manier worden gekanaliseerd en kan hun politieke energie op een democratische wijze worden gebruikt.

Voedingsbodem

Daarnaast leek Richards (2011) ook niet overtuigd te zijn over een voedingsbodem die zorgt voor terrorisme. Daarbij was er volgens hem niet zoveel verschil tussen de “7/7 Bombers” en “gewone” mensen.

Toch klopt dit niet helemaal. Er bestaat inderdaad niet zoiets als “de terrorist” en bij elke persoon zullen andere motivaties meespelen. Toch speelt volgens veel onderzoek het gevoel van onrechtvaardigheid een belangrijke rol (Silke, 2008; Van Den Bos et al., 2009; Pauwels et al., 2014; Koomen & Van der Pligt, 2009). Veel mensen die niet “extremiseren” kampen ook met onrechtvaardigheidsgevoelens, maar diegene die dit wel doen identificeren zich vaak met een groep die objectief gezien wel veel meer onrecht wordt aangedaan dan andere (vb. moslims bij Israël-Palestina). Enkel bij xenofobisch extremisme lijkt het anders, daarbij zie je eerder angst als drijfveer om te “extremiseren”, angst dat het leven zal vernield worden door “mensen van een andere cultuur”. Vaak is er daarbij een ervaring uit het verleden (vb. in elkaar geslagen door allochtoon) die als trigger dient (Olesen, 2009).

Nog volgens Richards lijkt er niet zoiets te bestaan als kwetsbaarheid en is dit enkel om hun daden te verantwoorden. Daardoor lijkt het dat ze niet op zichzelf kunnen radicaliseren en voor zichzelf denken (Richards, 2011). Dit klopt niet aangezien er wel vaak kwetsbaarheid in het spel is, met manipulatie door rekruteurs. Ze kunnen inderdaad voor zichzelf denken en de onrechtvaardigheidsgevoelens (vb. over discriminatie) zullen al aanwezig zijn, maar ronselaars kunnen ervoor zorgen dat deze gevoelens nog extra zullen worden opgewekt en zullen hen ook helpen bij het uitwerken van een alternatief waarbij hun onrechtvaardigheidsgevoelens zullen verdwijnen (Pauwels et al., 2014, Noppe et al., 2011). Onrechtvaardigheidsgevoelens zijn dus bijna altijd al aanwezig, maar rekruteurs kunnen deze vergroten en de trigger vormen om naar geweld over te stappen.

1) Ideologisch uitdagen

In dit deel zal besproken worden hoe een extremistische ideologie door de verschillende actoren kan worden uitgedaagd. Er zal vooral worden gefocust op het jihadistisch salafisme, aangezien dit het meest actuele is. In het Verenigd Koninkrijk gelooft men dat het ideologisch uitdagen de basis vormt van “Prevent”. Daarbij moet men trachten de bestaande denkbeelden uit te dagen, in plaats van te negeren en hopen dat het overwaait (HM Government, 2013). Er zal in dit deel worden ingezoomd op enkele initiatieven hierover. Wat loopt er goed, wat kan beter en kan België eventueel iets leren, vormen hierbij telkens de rode draad. Door de slimme propagandastrategie waarvan “Islamitische Staat” (IS) gebruik maakt is dit element extra van belang (Winter, 2015).

1.1 Ideologisch uitdagen per actor

1.1.1 Overheid

De overheid kan op vlak van ideologische uitdagen weinig doen. Dit komt aangezien organisaties die zich bijvoorbeeld openlijk zouden laten subsidiëren door de overheid als “popjes van de overheid” zullen worden gezien en weinig geloofwaardig zullen overkomen voor de doelgroep. Toch zou het mogelijk moeten zijn om strategische allianties aan te gaan met intermediairs om een krachtig “contra-propaganda wapen” te maken (NCTV, 2011). Ook zou de overheid er alles aan moeten doen zodat andere actoren wel initiatieven kunnen ondernemen om extremisering tegen te gaan.

De overheid kan ook de schakel zijn tussen de nationale en internationale sfeer. Daarbij kan men praktijken die men in het buitenland toepast en succesvol zijn, in bepaalde omstandigheden ook toepassen in ons land. Dit bestaat wel al door initiatieven zoals het Institute for Strategic Dialogue (ISD), waarbij overheden uit verschillende landen samenkomen om ervaringen uit te wisselen (Institute for Strategic Dialogue, 2016). Ook het RAN (Radicalisation Awareness Network) kan dienen als een uitwisselingskanaal van “best practices” tussen verschillende EU-lidstaten om extremisme zoveel mogelijk in de kiem aan te pakken. Volgens het RAN moet er globaal gedacht, maar lokaal gehandeld worden (European Commission, 2016).

De overheid kan dus wel degelijk iets doen. Bij het maken van dit “tegenwapen” dient men zowel nationaal als internationaal te handelen (Vlaamse regering, 2016). Op nationaal niveau kan daarbij gedacht worden aan een goed doordacht netwerk op lokaal niveau op de plaatsen waar er nood aan is. Daar is dus vooral nood aan coördinatie en advies door de overheid. Op internationaal niveau dient men te kijken welke praktijken in het buitenland werken en in welke mate deze ook in ons land kunnen toegepast worden. Daardoor kan men effectief en efficiënt kan optreden. Zo kunnen er op het nationale niveau weloverwogen beslissingen genomen worden en kan men onderbouwd advies geven aan lokale overheden. Dit laatst wordt hoofdzakelijk gedaan door de “Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten” (VVSG) (Vlaamse regering, 2016). Ook Unit R speelt (op federaal niveau) een belangrijke rol in de wetenschappelijke opbouw van het beleid (Belgian Federal Government, 2016a).

In Nederland probeert men ook de jihadistische propaganda aan te pakken en te zorgen voor een beperking van het effect van het jihadistisch discours. Dit tracht men te doen door extremistische websites aan te pakken en tegelijk het stimuleren van tegengeluiden in samenwerking met verschillende internationale partners (NCTV, 2011).

1.1.2 Religieuze actoren

Een actor die een belangrijke rol kan spelen op het vlak van het ideologisch uitdagen in het geval van jihadistisch salafisme zijn de imams. Dit zijn de geestelijke leiders van de moskee en kunnen een belangrijke invloed hebben wanneer deze aanzien genieten van de doelgroep (bvb. jongeren). Dit blijkt vaak verkeerd te lopen aangezien er vaak een kloof op te merken is tussen de leefwereld van de imam en die van de jongeren. Zo zijn er amper imams te vinden die hun preek in het Nederlands houden en deze taal machtig zijn in België (Eén, 2016). Dit brengt enorme uitdagingen met zich mee.

In het Verenigd Koninkrijk beseft men al jaren dat de religieuze actoren een sleutelrol spelen in heel het verhaal. Op dit vlak is daar al veel vroeger en meer aandacht aan gegeven in het Verenigd Koninkrijk (HM Government, 2013).

Ook in Nederland zien we dat imams al een actievere rol hebben. Ze worden bijvoorbeeld op het internet ingezet om jongeren met vragen informatie te verschaffen. Zo onderneemt men acties om preken online te zetten en te vertalen naar het Nederlands en zijn er in bepaalde gevallen mogelijkheden om op het internet vragen te stellen die te maken hebben met religieuze kwesties. Dit werd daar al opgestart in de periode tussen 2005 en 2008, maar sinds het IS-probleem kent de problematiek een heel andere dimensie (Nctv, 2015).

Ook kan de religieuze wereld een rol spelen op het internet door het aanreiken van een geloofwaardig alternatief. Er is wel degelijk een kloof tussen de jongeren en de imam. Dit werd telkens aangekaart in de debatten die werden bijgewoond ter voorbereiding van deze masterproef. Als ze het gevoel hebben dat er te weinig aanbod voor hen is, zullen ze snel bij extremistische propaganda terecht komen. Daarom is het belangrijk dat de islamitische wereld alternatieven probeert te bedenken waarin jongeren zich kunnen herkennen, zodat ze minder snel het extremistische pad inslaan dat kan eindigen in terroristische aanslagen.

Volgens onder meer verschillende stedelijke ambtenaren zouden imams Nederlands moeten leren en actiever een jongere aanspreken wanneer men ziet dat deze online extremistische uitspraken doet. Dit zou een deel moeten verholpen worden door de introductie van de opleiding “islamwetenschappen” op universiteiten, volgens de religieuze actoren. Hiermee hoopt men dat jongeren, ondanks ze dan minder theologische geschoold zullen zijn dan een imam, toch de basis zullen hebben om imam te worden en zo een nieuwe generatie te hebben die wel aansluiting heeft met de jongeren (die nu vaak ontbreekt).

Ook is men bezig met het opzetten van een website, nl. Infolijn Islam, waar moslims met al hun religieuze vragen terecht kunnen. Voorlopig is dit al telefonisch en per mail bereikbaar. Dit initiatief moet jongeren helpen bij de zoektocht naar hun identiteit (Vlaamse regering, 2016).

De meeste respondenten vonden wel dat een radicale identiteit moet kunnen in onze samenleving, zolang er respect is voor alle burgers in de samenleving en men geen geweld wil hanteren. Dit geeft kleur aan onze maatschappij en zorgt tegelijk dat we in een pluralistische democratie blijven leven. Verder zouden islamgeleerden gastlessen kunnen geven in het onderwijs om bepaalde religieuze concepten te verduidelijken. Als dit niet wordt gedaan is de kans groot dat jongeren hun info op internet zoeken, waar een overgroot deel van de info (volgens een respondent) over de islam problematisch is. Door op school gastlessen te geven krijgen jongeren een genuanceerdere kijk op concepten zoals jihad en kalifaat. Bij deze concepten zal het zoeken zijn naar een interpretatie die verzoenbaar is met onze westerse democratische rechtstaat. Op die manier kan het de IS-ideologie uitdagen. Het is belangrijk dat dit door gematigde islamgeleerden gebeurt (weliswaar in het Nederlands) en niet door gewone leerkrachten. Dit om geloofwaardig te kunnen zijn in de ogen van het doelpubliek. Zulke aanpak lijkt essentieel voor scholen die met dit probleem worstelen.

1.1.3 Onderwijs

Wanneer er wordt gekeken wat het onderwijs kan doen omtrent dit thema en het ideologisch uitdagen zien we verschillende mogelijkheden. Zo kunnen coördinatoren samenwerken met universiteiten en hogescholen, zoals in het Verenigd Koninkrijk. Daarbij heeft UUK (Universities United Kingdom) een website opgestart over “goede praktijken” omtrent het managen van externe sprekers in hoger onderwijs, waardoor onder meer extremistische sprekers geen vrij podium hebben (HM Government, 2014). Al kan er grotendeels wel verwacht worden dat studenten kritisch genoeg zijn om hiermee om te gaan en indien nodig opmerkingen zullen geven wanneer sprekers over de schreef gaan.

In België is sinds kort ook een klasse-website opgericht die scholen moet helpen om extremisme tegen te gaan. Deze lijkt op lokaal niveau nog te weinig bekend te zijn en dient dus verder gepromoot te worden. Dit initiatief lijkt goed en geeft duidelijke informatie weer. Deze moeten leerkrachten en scholen in staat stellen om effectief en efficiënt op te treden wanneer men zich zorgen maakt over bepaalde leerlingen (Klasse, 2016).

Daarnaast werd er ook een gids opgesteld over hoe scholen met het fenomeen dienen om te gaan (Departement Vorming & Onderwijs, 2016). Dit zijn goede initiatieven, bomvol overzichtelijke en duidelijke informatie die verder dienen gepromoot te worden. Daardoor zou het mogelijk moeten zijn dat elke leerkracht uiteindelijk weet hoe men kan omgaan met bepaalde situaties en leren scholen hoe ze preventief extremisme kunnen tegengaan.

1.2.4 Burgers

De burgers kunnen in het algemeen een belangrijke rol spelen in de strijd tegen extremisering. Om hen te activeren dienen ze wel eerst te worden geïnformeerd en gesensibiliseerd langs diverse kanalen. Daarbij kunnen in de eerste plaats de traditionele media (radio, tv) dit deels tot zich nemen, maar ook de sociale media en het internet in het algemeen zullen hiervoor gebruikt moeten worden om burgers (en zeker jongeren) bewust te maken van deze problematiek. Daarbij zouden wel acties door de overheid kunnen ondernomen worden zodat burgers een genuanceerdere kijk krijgen op het fenomeen, daardoor zou men polarisatie in de samenleving kunnen tegengaan.

In het Verenigd Koninkrijk beseftte men reeds in 2012 dat burgers een cruciale rol kunnen spelen tegen extremisme (door hun geloofwaardigheid) en werden burgers alsmaar meer aangespoord om extremistisch materiaal aan te geven en waar mogelijk tegen te spreken. Dit kan zorgen voor een kostenreductie bij de overheid (HM Government, 2013). Ze moedigen dan ook andere staten aan deze aanpak te volgen (HM Government, 2015a). Bij de respondenten was er grote verdeeldheid hieromtrent. Sommigen vonden het goed dat burgers helpen bij het opsporen van extremistische boodschappen online en hiervan melding maken, anderen vonden dit dan weer teveel neigen naar een klik- en politiestaat waar niemand elkaar nog vertrouwd. Toch zou zo iets moeten helpen om bepaalde individuen op te sporen die lang onder de radar kunnen blijven van de veiligheidsdiensten, zeker gezien deze hun beperkte capaciteit. Vergelijk het met een online-BIN.

Ook staat in hetzelfde rapport dat er al groepstrainingen gegeven zijn aan *civil society* groeperingen door communicatiespecialisten om online extremistische en terroristische propaganda uit te dagen en tegen te spreken. Er werd aangeraden om hier nog meer op in te zetten, alsook pleit men voor verdere ondersteuning die nodig zijn voor *civil society* organisaties (HM Government, 2014).

In België merken we dat er na de aanslagen in Brussel ook alsmaar meer online burgerinitiatieven opduiken. Dit werd ook door verschillende respondenten aangegeven. Deze initiatieven zouden door de overheid meer mogelijk moeten worden gemaakt (vb. fiscale voordelen) en door de media gepromoot worden. We zien daarbij verschillende initiatieven vanuit de moslimgemeenschap ontstaan, die op deze manier actief wil strijden tegen extremisme zonder zelf geweld te gebruiken. Voorbeelden die daarbij gegeven kunnen worden zijn mvslim en #JihadTegenExtremisme (mvslim, 2016). Deze kunnen geloofwaardig zijn voor het doelpubliek, gezien ze niet direct verbonden zijn aan de overheid.

Volgens verschillende respondenten zijn burgerinitiatieven cruciaal aangezien deze geloofwaardiger zullen zijn dan dat de overheid dezelfde acties zou ondernemen. Deze kunnen om financieel leefbaar te blijven wel (indirect) ondersteund en gepromoot worden door de overheid. Anders wordt er het gevaar gelopen dat er projecten, zoals bvb. “De weg naar”, noodgedwongen moeten stoppen (Alde’emeh, 2016b). De burgers kunnen zoals eerder aangegeven ook een belangrijke rol spelen om offline extremisering tegen te gaan, door actief in dialoog te blijven gaan. Ook zijn er *community-based* organisaties die een antwoord beginnen te ontwikkelen om propaganda tegen te gaan. Dit kan zowel op nationaal als internationaal niveau gebeuren. Daarbij kan op internationaal vlak gedacht worden aan “Raqqa is being slaughtered silently”. Deze proberen door middel van zo objectief mogelijke informatie te tonen welke daden IS begaat. Zo wil men jongeren die naar het Kalifaat willen reizen op andere gedachten brengen (Raqqa is being slaughtered silently, 2016).

Goede burgerinitiatieven dienen niet specifiek over radicalisering te gaan, maar kunnen ook een positieve invulling hebben. Zo kan het zorgen voor verbinding tussen de gemeenschappen en het groeien van wederzijds respect. Daarbij valt te denken aan projecten zoals mvslim (mvslim, 2016).

1.2.5 Internationale partners

In het Nederlands preventiebeleid wordt er ook aangehaald dat er goed dient te worden samengewerkt met internationale partners bij het aanpakken van extremistische websites enerzijds, maar ook bij het stimuleren van het ontwikkelen van tegengeluiden anderzijds. Daarbij dient dit tegengeluid in belangrijke mate vanuit de maatschappij zelf te komen (door middel van burgerinitiatieven), maar er kan ook gedacht worden aan de imam zoals hierboven al beschreven werd (NCTV, 2011).

Zoals daarnet al werd beschreven kunnen overheden onderling “goede praktijken” met elkaar uitwisselen om een efficiënte en effectieve werking mogelijk te maken. Daarbij zijn het ISD en RAN in deze materie het beste voorbeeld. Er kan ook worden gekeken buiten de Europese grenzen, naar landen die ervaring hebben met jongeren die het jihadistisch salafisme aanhangen. Bepaalde buitenlandse praktijken zullen bij het deel *samenwerking met actoren* besproken worden. Wat betreft het tegengaan van propaganda kan er het voorbeeld gegeven worden van de afspraken die begin maart 2016 tussen het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk werden gemaakt omtrent informatie-uitwisseling. Daarbij zouden ze samen de propaganda door extremistische groeperingen tegengaan door de *civil society* nog meer in te zetten, propaganda nog meer tegen te spreken, het aanreiken van alternatieven en het promoten van de “goede praktijken” tussen counter en de-radicaliseringsexperts. Ook zou de samenwerking met de communicatie-industrie verder moeten worden gezet. Beide landen willen met deze sector betere afspraken maken en meer concrete resultaten zien betreffende de detectie en verwijdering van extremistische propaganda. Overigens willen ze internationale wapenhandel ook meer tegengaan en persoonsgegevens veel meer uitwisselen. Maar dit lijkt een gevaarlijke grens te bereiken tussen veiligheid en vrijheid (Gov.uk, 2016b).

2) Aanpakken voedingsbodem

Vooraleer dit deel te starten is het belangrijk om op te merken dat de aanwezigheid van de voedingsbodem nooit een rechtvaardiging kan zijn voor terroristische activiteiten. Dat men in het verleden te maken heeft gehad met racisme kan nooit een aanvaardbare reden zijn voor het plegen van terroristische daden. Wel dient de voedingsbodem zo hard mogelijk te worden bestreden om personen minder kwetsbaar te maken om in extremisme te vallen. Wanneer er hierop wordt ingezet kan dit mede zorgen voor een inclusieve samenleving en kan dit worden gezien als het beschermen van jongeren.

Wat betreft de integratiediscussie zal er in dit beleidsrapport niet op worden ingegaan, de discussie is daarvoor te complex en de ruimte hier te beperkt.

2.1 Vraag en aanbod

In dit deel zal kort worden stilgestaan bij de vraag hoe de weerbaarheid aan de vraagkant kan worden versterkt enerzijds, en hoe de aanbodzijde kan worden tegengegaan anderzijds. Aan de vraagkant kan er daarbij worden gewerkt op het wegwerken van de voedingsbodem, maar kunnen kwetsbare personen ook worden geleerd om zich weerbaarder op te stellen wanneer ze in contact komen met ronselaars.

Aan de andere kant is er de aanbodzijde die moet aangepakt worden, de rekruteurs. In het vorige deel hebben we ons al toegespitst op hoe hun propaganda kan tegengegaan worden. In dit deel zal er eerder bekeken worden hoe ze in het algemeen moeten aangepakt worden om zo weinig mogelijk schade te kunnen berokkenen.

Zo probeert men in Nederland activiteiten van deze personen te verstoren door hen en hun omgeving in de gaten te houden om hen duidelijk te maken dat ze onderwerp zijn van een overheidsoptreden. Dit kan zowel door de politie, het lokale bestuur als inlichtingendiensten gebeuren. Deze techniek kan eveneens toegepast worden op personen die ervan verdacht worden terroristische aanslagen voor te bereiden, maar waarvoor onvoldoende bewijs bestaat (NCTV, 2011).

Wat opvallend is aan de Nederlandse aanpak is het doelmatige optreden door een “persoonsgerichte aanpak” (PGA). In het verleden werd dit gezien als “bestuurlijk pesten” door het verstoren van bepaalde activiteiten van een personen. Nu hanteert men een “zachtere” aanpak waarbij men per persoon acties gaat ondernemen. Zo zal men door positieve interventies de betrokken personen proberen stimuleren om geweld af te zweren (disengagement) of hen resocialiseren wanneer terrorisme-gerelateerde (of personen die er kwetsbaar voor zijn) gedetineerden bijna vrijkomen (NCTV, 2011). Resocialiseren speelt in het algemeen een belangrijke rol, maar is in dit geval extra van belang gezien bij het falen ervan dit kan zorgen voor een nog grotere maatschappelijke schade dan in het geval van een gemiddelde recidivist (zie deel *extremisme tijdens en na detentie*). Men probeert zich dus in het algemeen bij personen die kwetsbaar zijn voor extremisering te richten op positieve interventies waardoor deze mensen zo snel mogelijk een normaal leven kunnen opbouwen (NCTV, 2011). In het Verenigd Koninkrijk probeert men ook positieve interventies toe te

passen door middel van het Channel-programma (zie *samenwerking tussen actoren*). In België is daarover weinig te lezen, behalve in het actieplan van minister Geens (Federale Overheidsdienst Justitie, 2015).

Indien iemand in Nederland is kunnen radicaliseren, werkt men per case. De lokale overheid en professionals die met jongeren werken dienen daarbij als de “ogen en oren”, zonder daarbij in een situatie te vervallen waarbij niemand elkaar nog vertrouwd. Om overdreven reacties te vermijden worden de doelgroepen getraind op het herkennen van signalen en worden er goede afspraken gemaakt in verband met het doorgeven ervan (NCTV, 2011).

In veel literatuur stelt men vast dat radicalisering in het geval van moslimjongeren vaak ontstaat door een zoektocht naar de identiteit. Daarbij wordt men door sommigen in het land waar men woont gezien als “andere”, “de moslim”, en voelt men zich vaak een buitenstaander en dus uitgesloten. Terwijl men in de landen van origine hetzelfde voorheeft. Dit geeft een wrijving op en lijkt men tussen 2 stoelen te vallen (Praet, 2014; Van den Bos et al., 2014; Simi et al., 2006). Zeker in een land zoals België dat als land geen duidelijke identiteit heeft (in vergelijking met bvb. Frankrijk) kan dit voor problemen zorgen. Zo begint bij de “identiteitslozen” een zoektocht naar een houvast (vraag), waarna rekruteurs op deze vraag inspelen (aanbod) door hen een “ideale wereld” te schetsen waar ze zichzelf kunnen zijn, zonder zorgen, zonder discriminatie (Praet, 2014; Van den Bos et al., 2014; Van San, 2013). Ook spelen deze rekruteurs in op de onzekerheden, gevoeligheden, frustraties en onrechtvaardigheidsgevoelens waarmee sommige jongeren leven (NCTV, 2011). Om te zorgen dat de kwetsbare jongeren minder geneigd zijn naar de rekruteurs te luisteren zal er dan ook voor gezorgd moeten worden dat men zich in ons land goed en geaccepteerd voelt door een zo groot mogelijk deel van de bevolking. Dit kan al deels de voedingsbodem van extremisering bij deze jongeren weghalen (Van San, 2013). Dit zal vanzelfsprekend niet alles oplossen, maar als we dit niet doen is het voor de rekruteurs te eenvoudig. Indien de kwetsbare personen overtuigd zijn van het verhaal dat hen door de ronselaars wordt ingepompt (vaak zaken die al onderhuids leefden), is de stap snel gezet om de denkwijze om te zetten in actie (NCTV, 2011).

2.2 Overheid + Burgers

Discriminatie en racisme

In onze samenleving dienen we ervan bewust te zijn dat de ene persoon meer kansen krijgt dan de andere, men start vaak met een ongelijke basis. Er moet dan ook door de overheid alles aan gedaan worden om elke vorm van objectieve discriminatie en racisme hard aan te pakken en te zorgen voor een inclusieve samenleving. Daarbij lijkt bij de politie nog werk aan de winkel te zijn, gezien racisme er nog vaak blijkt te gebeuren (Zuallaert, 2016). Ook is xenofobisch extremisme een even groot gevaar voor een samenleving als elke andere vorm van extremisme, hierop zal worden voortgegaan bij het deel *xenofobisch extremisme*.

Toch werd er door verschillende respondenten ook aangekaart dat de kansen die gegeven worden ook gegrepen moeten worden en dat men niet meteen in een slachtofferrol mag kruipen. Het is niet omdat er ongelijke kansen zijn, dat men niet even ver kan geraken als

iemand die oorspronkelijk bevoordeeld was. Ook werd er door sommigen (ook in progressieve steden) op gewezen dat, ondanks er veel objectieve discriminatie bestaat, er ook gepercipieerde discriminatie bestaat. Daarbij heeft de persoon in kwestie het gevoel dat bvb. een leerkracht hem benadeeld vanwege zijn huidskleur (waarna woorden zoals “racist” in de mond neemt), terwijl de leerkracht elke leerling op deze manier zou behandelen in een bepaalde situatie objectief bekeken. Bij deze personen dient er te worden ingezet op weerbaarheidstrainingen om beter met zulke situaties te leren omgaan om uiteindelijk een onderscheid te kunnen maken wanneer er objectief (wat ontoelaatbaar is en dient gesanctioneerd te worden) dan wel gepercipieerd racisme in het spel is.

Buitenlandse acties

Als overheid dient men in de huidige maatschappij steeds waakzaam te zijn over de acties die men in het buitenland onderneemt. Dit wordt in de Nederlandse Strategie dan ook aangehaald als markeerpunt, maar ontbreekt voorlopig in de Belgische plannen die naar de buitenwereld toe beschikbaar zijn (NCTV, 2011).

Dit is toch van belang gezien de diversiteit en uiteenlopende origine die in dit tijdperk in de Belgische/Vlaamse maatschappij aanwezig zijn. Wanneer een bepaald land zich onrechtvaardig behandeld voelt door acties van ons land, kan dit dus ook repercussies hebben voor onze nationale veiligheid. Dit aangezien het bij bepaalde mensen met een sterke band met hun land van origine kan zorgen voor enorme onrechtvaardigheidsgevoelens. Deze kunnen bijdragen tot de extremisering van een bepaalde persoon en hem/haar uiteindelijk tot terroristische activiteiten tegen ons land doen overgaan. Het is dan ook van belang dat de overheid steeds waakzaam is welke acties men voert in het buitenland, in het bijzonder militaire acties. Er zou op dat vlak een zo terughoudend mogelijk buitenlands beleid moeten worden gevoerd en zich enkel maar mengen als men geen andere mogelijkheid heeft.

In het verlengde hiervan is het ook cruciaal dat de verschillende overheidsdiensten letten op hun communicatie over deze acties. Daarbij zou men steeds uitvoerig moeten motiveren waarom men bepaalde acties uitvoert en zo transparant mogelijk zijn. Deze context kan bepaalde personen helpen er beter mee om te gaan.

Naast de militaire acties is het ook van belang dat de overheid een zo consequent mogelijk beleid voert. Zo komen bepaalde handelsrelaties, bvb. met Saoedi-Arabië en Qatar hypocriet over. Dit werd ook door uiteenlopende respondenten aangekaart. Bepaalde regimes schenden vaak de mensenrechten en spelen een dubieuze rol inzake terreurbestrijding. Zo propageren sommige landen zoals Saoedi-Arabië enerzijds het Wahabisme, voedt men de “strijd tegen ongelovigen” en lijkt men op een indirecte manier extremistische organisaties te steunen (Lambrecht, 2015). Anderzijds bestrijdt men naar de buitenwereld toe deze organisaties door deel uit te maken van militaire acties tegen deze groeperingen. Het is aan de overheid om hierbij de gepaste positie in te nemen (na onderzoek).

Communicatie

Op vlak van communicatie staat in het Vlaamse actieplan dat de berichtgeving van de openbare omroep steeds context moet geven wanneer men extreme sprekers aan het woord laat en er ruimte moet zijn voor tegenwoord (Vlaamse regering, 2016). Maar ook de overheid zou moeten waken op hun taalgebruik. Zo kwam minister van Binnenlandse Zaken Jambon onlangs in een storm terecht gezien hij zei dat een “significant” deel van de moslimgemeenschap had gedanst na de aanslagen in Brussel (Deredactie.be, 2016b). Aan de hand van de interviews werden er ook door verschillende respondenten aangegeven dat bepaalde leerlingen in scholen niet rouwig leken te zijn om de gebeurtenissen. Leerkrachten wisten vaak niet hoe hiermee om te gaan: was dit adolescentiegedrag of moest men zich zorgen maken? Vaak bracht een gesprek met de leerling opheldering. Ook deed een “significant” deel van de moslimgemeenschap drie weken later mee aan de mars tegen terreur (Deredactie.be, 2016d).

Dit is slechts een voorbeeld. Toch is er getracht om hiermee aan te tonen hoe men de waarheid kan zeggen, zonder verbloemen, maar wel met context. Deze duiding is in deze tijd cruciaal om de polarisatie in de maatschappij tegen te gaan. Het is belangrijk om de problemen aan te kaarten, maar het is tevens van belang om te contextualiseren. Op dat vlak zou bij uitspraken zoals hierboven aangehaald meer media-ruimte moeten gecreëerd worden om deze zaken te kunnen contextualiseren.

In Nederland is men bewust van de invloed die beeldvorming heeft. Men dient daarbij volgens de Nationale Strategie steeds waakzaam te zijn voor reacties van de burgers op de acties die een staat in het buitenland onderneemt. Dit is van groot belang om op het psychologisch slagveld te kunnen winnen. Daarbij hebben zowel de media als de overheid een cruciale invloed. Wanneer overheden communiceren zouden ze dus steeds op hun taalgebruik, timing, kanaalkeuze en pro-activiteit dienen te letten (NCTV, 2011). Deze attitude zou ook in Vlaanderen meer zijn inslag moeten vinden als men verdere polarisering in de samenleving wil tegengaan.

“Deradicalisering”/Disengagement

In Nederland heeft men in het verleden in hun actieplannen ook al aandacht gehad voor de aanpak van deradicalisering. Daarbij wordt er gedacht om voormalig geradicaliseerde personen in te zetten gezien hun expertise en kennis (NCTV, 2011).

Maar ook de directe omgeving kunnen een belangrijke rol spelen om het extremiseringsproces te helpen keren. Ook blijken bepaalde persoonlijke omstandigheden een belangrijke factor te zijn bij deradicalisering, daarbij kan gedacht worden aan, in het huwelijk treden, de geboorte van een kind, bereiken en verhuizing. Door die situaties trekt men zich terug uit de extremistische beweging en doet men uiteindelijk aan disengagement (NCTV, 2011).

Signalen herkennen

Elke actor die potentieel in contact komt met geradicaliseerde personen zou handvaten moeten aangereikt krijgen om de signalen van extremisering te ontdekken. Daarbij moet breed gedacht worden: van imams, scholen en gevangenissen tot vluchtelingenwerk en de nucleaire sector. Op die manier kan er in een zo vroeg mogelijk stadium preventief worden opgetreden. Hoe vroeger, hoe minder ingrijpende maatregelen nodig zijn. A.d.h.v. de interviews lijkt dit al tamelijk goed te gebeuren, maar toch dient er nagedacht te worden of iedereen hierover uiteindelijk evengoed geïnformeerd is.

Algemeen preventie

Algemeen kan over preventie door de overheid nog worden gezegd dat er in elk stadium van het radicaliseringsproces een “vangnet” zou moeten komen om toekomstige problemen te vermijden. Door detentie en vervolging riskeert men de problemen op lange termijn vele malen groter te maken. Al kan men in veel gevallen niet anders, gezien de misdrijven die zijn begaan. Voorlopig lijkt dit bij politiek, politie en parket veel te weinig zijn doorgedrongen terwijl andere actoren een veel verregaandere preventie (vb. Aarhus) wel zien als een échte oplossing (Hooper, 2014). Toch moet er steeds over gewaakt worden in welke mate bepaalde preventiemodellen voor ons land geschikt zijn, gezien de specifieke politieke en sociale context (meeste vertrekkers per capita, publieke opinie, ...).

Om de voedingsbodem voor extremisering te verminderen werd in Nederland ingezet op verschillende zaken. Een eerste belangrijke stap is dat men de factoren probeert te achterhalen die een katalyserend effect kunnen hebben op extremisering. In het algemeen wordt in Nederland gebruik gemaakt van een beleid dat kansen wil bieden om volwaardig in de samenleving mee te draaien. Daarbij is het wel van essentieel belang dat men de kernwaarden van de democratische rechtsstaat Nederland erkent, dus ook solidariteit en pluriformiteit als bindmiddel van de maatschappij. De overheid mag daarbij enkel burgers aanspreken op hun gedrag, nooit op hun religie of etniciteit. Maar aan de andere kant moeten burgers ook burgerschap tonen als men wil leven in een democratische rechtsstaat (NCTV, 2011). Dit wordt in België, door onder andere minister Homans, ook alsmaar meer benadrukt. Daarbij gaat het over een verhaal van rechten en plichten (N-VA, 2016). Op die manier moet de overheid wel gelijke kansen geven, maar moet de persoon in kwestie die vervolgens ook zoveel mogelijk grijpen.

2.3 Politie

Stigmatisering/Polarisatie

Op het vlak van het tegengaan van de voedingsbodem kan de politie een belangrijke rol spelen op het vlak van vermijden van stigmatisering die kan leiden tot polarisatie in de maatschappij. Daarbij valt te denken aan *ethnic profiling*, waarbij in de huidige situatie mensen die eruit zien als een moslim sneller aan een controle zullen onderworpen dan niet-moslims.

Gezien de context is het in sommige gevallen begrijpelijk dat dit door de politiediensten wordt gedaan. Toch dient men zich als politie steeds bewust van te zijn om de kloof tussen

hen en moslims niet groter te maken. Deze problematiek kwam ook in verschillende interviews aan bod. Daarbij gaf men aan dat dit een probleem is en politiediensten zich hiervan bewust zijn. Toch verdedigden stedelijke ambtenaren de politie vaak: vb. dat men overuren draait en door de actualiteit bepaalde personen sneller als verdacht zal zien.

Toch zou de politie zich hiervan bewust moeten zijn en contextualiseren naar de persoon toe. Deze zal op die manier in veel gevallen meer begrip hebben voor de situatie. Wanneer de politie echter te ver gaat in het controleren van een bepaalde persoon en hem/haar respectloos behandeld, zou deze zich moeten excuseren naar de persoon toe. Als men dit niet doet riskeert men een grotere vertrouwenskloof achter te laten tussen hen en bepaalde burgers. Dit kan zorgen voor extra polarisatie in de samenleving en onrechtvaardigheidsgevoelens.

Wijkagenten

De inzet van wijkagenten is een cruciaal element in de werking van het Nederlands veiligheidsbeleid. Daarbij zitten ze vaak diep geworteld in de Nederlandse samenleving. Zo geven sommigen aan jongeren sportles en gaan ze met alle inwoners van hun wijk informeel om. Op die manier ontstaat een vertrouwensband, waardoor wijkagenten belangrijke informatie kunnen vergaren en indien nodig aan de alarmbel trekken (Nieuwsuur, 2016).

In België zou dit ook zo moeten zijn, aangezien er wordt gestreefd naar een *community-policing*. Toch viel op dat dit in België veel minder doortastend is, ook verschillende respondenten gaven toe dat daar verbetering in mogelijk is. Op veel plekken kennen de mensen hun wijkagent niet en is er ook weinig tot geen contact. Dit kan te mogelijks te maken hebben met capaciteitsproblemen maar zou toch moeten worden aangepakt om problemen sneller te detecteren en beter preventief te kunnen optreden. Al dient gezegd te worden dat men in bepaalde steden dit door intensieve vormen van straathoekwerk probeert op te lossen.

2.4 Eerstelijnswerkers

Detectie

Om radicalisering in de kiem te smoren is het van belang dit in een zo vroeg mogelijk stadium te kunnen detecteren. Daarbij kunnen diverse actoren van belang zijn (van ouders tot inlichtingendiensten). Zo kan men snel te weten komen wat er leeft op het vlak van radicalisering. In het Verenigd Koninkrijk heeft men besloten om daarbij de kwetsbaarheden te meten aan de hand van 3 criteria: Engagement; schade-intentie; capaciteit om schade aan te richten. Die 3 criteria kunnen beoordeeld worden door middel van 22 factoren die kwetsbaarheid meten. Deze factoren geven samen een holistische blik op de vatbaarheid voor extremisme bij iemand en zal helpen om beslissingen te nemen. De oplijsting van factoren kunnen als hulpmiddel dienen om een oordeel te kunnen vellen (voor oplijsting factoren, zie *URL punt 51.-54.* :

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/425189/Channel_Duty_Guidance_April_2015.pdf). Deze opsomming van factoren is niet deterministisch. Er dient dus steeds eerst beoordeeld te worden door de Channel Police Practitioners (CPP, zie uitleg hierover bij *samenwerking tussen actoren*) en indien nodig wordt het panel ingeschakeld om hun relevante kennis en expertise te kunnen delen (HM Government,

2015b). Om radicalisering te kunnen identificeren wordt er in het Verenigd Koninkrijk gewerkt met de WRAP (Workshop to Raise Awareness to Prevent) TRAINING (HM Government, 2015b). In een eerste fase om radicalisering te kunnen identificeren wordt er een WRAP Training gegeven aan de personen die in direct contact kunnen komen met radicale personen en hiervoor dus tools moeten hebben.

In het Verenigd Koninkrijk maakt men gebruik van volgende fases voor het identificeren van kwetsbare personen om te kunnen extremiseren (HM Government, 2015b):

- 1) Zo leert men in eerste fase kwetsbare individuen te identificeren. Daarvoor hoeven panelleden zelf geen expert te worden tegen radicalisering maar dienen ze de tekenen te herkennen door het Channel General Awareness eLearning vervolledigd te hebben en een WRAP (Workshop to Raise Awareness of Prevent) training te hebben gevolgd.
- 2) Na de identificatiefase te hebben doorlopen komt de *Referral fase*. Daarin zal de CPP uitmaken of een bepaalde persoon al dan niet potentieel geschikt is voor Channel (daarbij filtert hij de zaken uit die niet gevaarlijk zijn).
- 3) Na de doorverwijzingsfase volgt de screening: Als het niet voor Channel (zie deel *samenwerking tussen actoren*) geschikt is, kan er daarbij doorverwezen worden naar een geschiktere dienst. Daarbij kan gedacht worden aan sociale diensten zoals in België het OCMW of psychologische hulpverlening.
- 4) Wanneer er telkens wordt geoordeeld dat de situatie ernstig genoeg is volgt de Samenwerking-fase. Daarin schuiven de andere partners van het panel ook aan tafel en geven ze over een bepaald individu de informatie door. Wie bezorgd is over de info-uitwisseling kan terecht bij de CPP, de lokale overheid Channel Panel Chair en hun eigen databeleidofficials zodat ze zeker zijn dat het wettelijk, proportioneel en noodzakelijk is om die info te delen. Alle kwetsbaarheden van het individu moeten kunnen bediscussieerd worden in het panel. Channel zal verder besproken worden bij het deel *samenwerking tussen actoren*.

Channel werkt naast dit alles ook op internet met een “Channel e-learning package” ([URL: http://course.ncalt.com/Channel_General_Awareness/01/index.html](http://course.ncalt.com/Channel_General_Awareness/01/index.html)). Dit is een site die uitlegt hoe Channel verband houdt met CONTEST, hoe er kan doorverwezen worden naar Channel en tips geeft omtrent het identificeren van kwetsbare personen (HM Government, 2015b). Daarbij wordt er onder meer ook gewerkt met case studies. Dit lijkt iets waar in België ook aan kan gewerkt worden en nuttig is wanneer bvb. leerkrachten verontrustende signalen opmerken en geen contact hebben gehad met bevoegde stadsambtenaar. Er is daarbij al een goede stap gezet met de Klasse-site (Klasse, 2016). Toch ontbreekt daarbij voorlopig de interactiviteit zoals bij het “Channel e-learning package”. In Nederland heeft men hierop ook een variant, namelijk de NCTV Toolbox (NCTV, 2016).

3) Samenwerking tussen actoren

In dit deel zal besproken worden hoe de samenwerking tussen de actoren zo efficiënt en effectief mogelijk kan. Daarvoor zal per niveau worden gewerkt en bekeken worden hoe de informatie-uitwisseling tussen de verschillende diensten zo optimaal mogelijk kan verlopen om een integraal en geïntegreerd veiligheidsbeleid te krijgen.

3.1 Lokaal

Er werd in verschillende steden een interview afgenomen bij mensen die verantwoordelijk zijn voor de coördinatie op lokaal niveau omtrent de preventie van radicalisering. Ook werd er met andere lokale actoren gesproken om zo een volledig beeld te krijgen. In België lijkt het er nog vaak op dat iedere stad zijn eigen koers vaart. Er is wel de mogelijkheid om informatie uit te wisselen langs het VVSG en Agentschap Binnenlands Bestuur (ABB). Toch lijkt er, volgens de gesprekken, geen bovenlokale strategie te zijn waaraan “startende” steden hun preventiebeleid mee kunnen opbouwen.

Op zich is daar niets verkeerd mee als dit werkt, zeker gezien het een lokaalafhankelijk fenomeen betreft. Misschien hoeft de ene stad een andere strategie dan de andere en dit is ook afhankelijk van wat er in het verleden is gebeurd. Zo was er doorheen de jaren al in een stad enorm ingezet op straathoekwerk en zoveel mogelijk polarisering tegengegaan, waardoor ze er nu ook veel vertrouwen in lijken te hebben dat het straathoekwerk deze problemen wel grotendeels intern zal kunnen oplossen. Al waren er in die stad ook wel manieren om uiteindelijk met de stad in contact te komen als men geen uitweg meer zag.

Ook hebben sommige steden, volgens hen, voorlopig niet echt te maken met een grote radicaliseringsproblematiek in hun stad. Daarvoor baseren ze zich op gesprekken met eerstelijns werkers. Dit kunnen inderdaad goede voelsprietten zijn om na te gaan wat er leeft in een bepaalde stad. Er moet dan ook gewaakt worden dat er in bepaalde gebieden geen overreactie is en men geen problemen maakt waar er geen zijn (denk aan *selffulfilling prophecy*). Op dat vlak lijkt een zekere vrijheid qua strategie wel verdedigbaar te zijn. Maar vanaf zou blijken dat een stad het niet onder controle heeft zou er een standaardaanpak moeten gevolgd worden. Deze zou door de nationale coördinator contra-extremisme kunnen uitgewerkt worden (zie hieronder).

De aanpak die op dit moment strategisch het sterkste lijkt voor steden die problemen hebben met extremisering lijkt het omstreden Channel programma te zijn in het Verenigd Koninkrijk (zie hieronder). Dit zou, weliswaar in aangepaste vorm, kunnen gebruikt worden als standaardmodel op lokaal niveau. Het grootste verschil zou daarbij zijn dat de coördinatie door een ambtenaar van de lokale overheid zou gebeuren. Dit is nu al in sommige Vlaamse steden nu al het geval is. Maar zou meer in het algemeen kunnen gebruikt worden.

3.1.1 Opvolging en afwikkeling: Channel als standaardmodel?

In het Verenigd Koninkrijk heeft men dus een *multi-agency* programma uitgewerkt om kwetsbare personen die risico hebben om te vallen in een extremistische spiraal te ondersteunen en te identificeren. Dit doet men aan de hand van het programma *Channel*, dat een belangrijk deel uitmaakt van het Prevent-luik bij de strategie van het land (HM Government, 2015b; HM Government, 2013) Er werd daarbij ook een systeem geïntroduceerd om de kwetsbaarheid van mensen na te gaan die doorverwezen worden naar Channel, wat het

mogelijk maakt om in de toekomst de impact te kunnen evalueren. Er dient daarbij te worden opgemerkt dat deelname aan dit programma steeds vrijwillige is. Daarnaast werden scholen ook almaar meer bij het programma betrokken en worden leerkrachten aangezet over extremisme te discussiëren in de les (HM Government, 2015b).

Enkel de meest kwetsbare jongeren die dreigen te extremiseren worden naar Channel doorverwezen en gebeurt effectieve deelname steeds op vrijwillige basis (HM Government, 2013). Het programma is in de loop van de jaren sterk geëvolueerd en uitgebreid (HM Government, 2013). Ook werd het programma door de jaren heen statutair veel beter geregeld. Op die manier kon men kwetsbare jongeren beter helpen (HM Government 2015).

Channel focust daarbij op extremisme, gezien radicalisme op zichzelf geen probleem is (zie hierboven). Daarbij wordt er in hun “Statutory guidance for panel and local members 2015” volgende definitie gegeven aan extremisme:

“Vocale of actieve oppositie tegen fundamentele Britse waarden, incl. democratie, rechtsstaat, individuele vrijheid, gedeeld respect en tolerantie voor verschillende geloven en godsdiensten. Er wordt ook iets als extremisme gezien wanneer er opgeroepen wordt tot geweld tegen Groot-Brittannië hun gewapende krachten (in Groot-Brittannië of overzees).”
(HM Government, 2015b, 3, eigen vertaling)

Op deze definitie kan wel kritiek gegeven worden. Zo zouden overheden die hameren op het respecteren van de fundamentele waarden van hun land, zelf deze waarden moeten respecteren. Daarbij valt te denken aan beslissingen die worden genomen waarmee een meerderheid van de burgers het nooit eens zou zijn. Ook mag men het in een democratie oneens zijn met fundamentele waarden van een land, zolang daarmee geen geweld gepaard gaat. Bij bovenstaande definitie lijkt “vocale oppositie” tegen deze waarden al genoeg te zijn om een probleem te vormen. Deze definitie lijkt te breed om over “extremisme” te spreken.

Het eerste opvallende aan Channel is de nadruk die men legt op samenwerking. Daarbij dienen alle relevante actoren zoveel mogelijk met elkaar samen te werken, met respect voor elkaars werk en gevoeligheden, om zo efficiënt mogelijk te kunnen optreden. Daarom besteedt men veel zorg aan informatiedeling. Dit alles dient, volgens het Verenigd Koninkrijk, steeds te gebeuren in het **“welzijn van het kind/jongere”** en om de veiligheid zoveel mogelijk te garanderen (wat een collectieve verantwoordelijkheid is). Door de samenwerking tussen alle relevante actoren zou er moeten gezorgd worden voor maximale ondersteuning van de persoon die hulp nodig heeft en dit ook wenst (HM Government, 2015b).

Daarbij probeert Channel in een zo vroeg mogelijk stadium om te treden, zodat personen kunnen beschermd worden die vatbaar zijn om bij terroristische activiteiten betrokken te geraken. Daarbij maakt men gebruik van een *multi-agency* aanpak om kwetsbare personen te beschermen door:

- Kwetsbare personen te identificeren.
- Beoordelen/inschatten van de aard en inhoud van dat risico.
- Meest geschikte ondersteuning opstellen in plan voor betrokken individu.

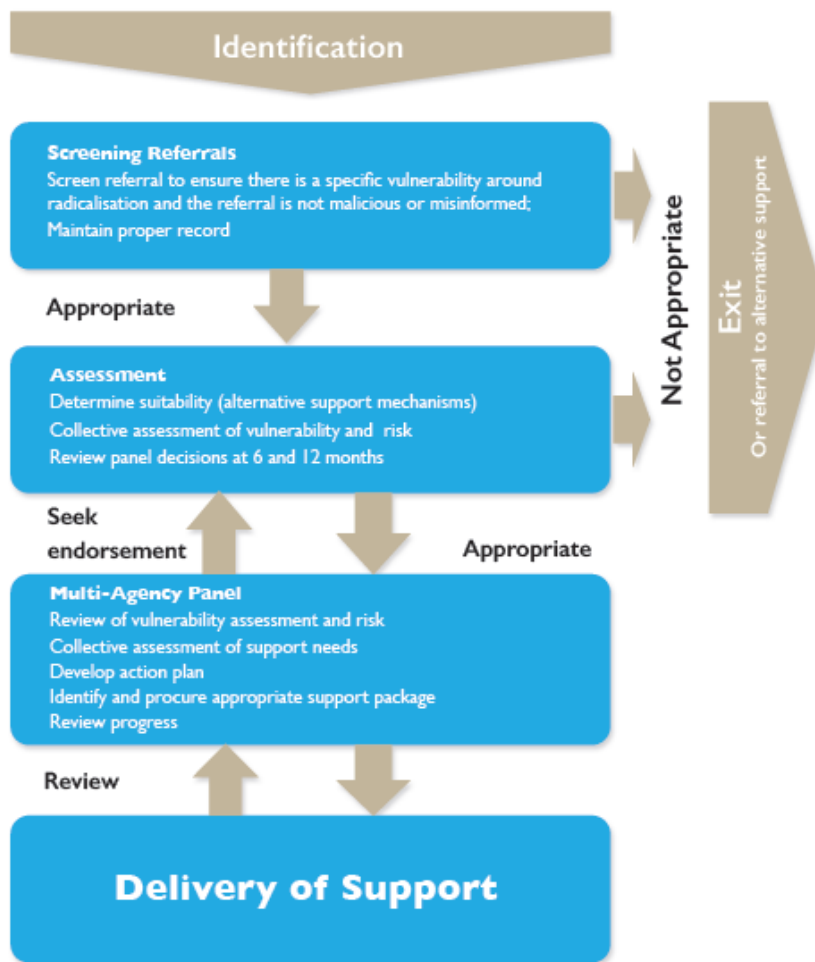
In de gids staat duidelijk beschreven dat iedereen moet kunnen worden opgevangen en dat daarbij achtergrondfactoren, zoals religie, geen rol mogen spelen (HM Government, 2015b). Al is moeilijk na te gaan of dit ook in de praktijk gebeurt. In sommige media-artikels werd het stigmatiserend karakter van het programma naar moslims toe al aangeklaagd (Khaleeli, 2015). Zal er hetzelfde worden opgetreden tegen xenofobisch dan tegen religieus-geïnspireerd radicalisme? Na de *Statutory-duty* voor leerkrachten te hebben gelezen kon er niet tot de conclusie gekomen worden dat dit stigmatiserend van aard was, aangezien het steeds de nadruk legt op de uiteenlopende soorten radicalisme en dat er over gewaakt moet worden dat men niet elke fundamentele geloofsuiting als gevaarlijk ziet (HM Government, 2015b).

Bij het Channel-programma is men er zich van bewust dat het succes afhankelijk is van de samenwerking tussen de verschillende actoren en in welke mate het “kwetsbare” individu en zijn familie zich ondersteund voelt (HM Government, 2015b). De coördinatie van het programma gebeurt daarbij in het Verenigd Koninkrijk door de politie. Daarbij bevroegt deze alle relevante partners die in een individuele zaak relevante informatie kunnen aanreiken over de betrokken persoon. In België is weinig animo te vinden voor de coördinatie door politie en waren de respondenten unaniem voorstander om de coördinatie door een stadsambtenaar te laten gebeuren. Dit vooral aangezien deze meer vertrouwen zou genieten door het minder repressieve karakter dan de politie.

Het is positief dat er zo individueel mogelijk wordt gewerkt en niet met een vast netwerk, gezien daardoor een aanpak op maat mogelijk is. Ook is het goed dat er 1 coördinerende figuur is die probeert aan alle relevante informatie te geraken. Dit zowel voor het vertrouwen tussen de actoren als voor de informatieverzameling. Toch kan de vraag gesteld worden in welke mate iemand van de politie geschikt is om het vertrouwen te genieten van alle relevante personen, in het bij actoren die met jeugd werken (voor vertrouwensband niet op spel te zetten). Daarom zou de coördinatie beter kunnen verlopen langs de lokale politieke overheid, gezien die de steun geniet van alle actoren. Daarmee waren alle respondenten die hierover bevroegd werden het eens. Daarbij zouden, indien nodig, ook panelgesprekken kunnen gehouden worden en zou de informatie aan de politie kunnen worden doorgegeven als er echt sprake is van extremisme. Dit dient dan wel iemand te zijn die expertise heeft op dit gebied zodat er objectief kan worden geoordeeld wanneer de politie ingeschakeld moet worden.

In het geval van Channel heeft men dus gekozen om de coördinatie te laten gebeuren door politie, nl. Channel Police Practitioners (CPP). Deze moeten proberen alles in goede banen te leiden en een goed contact te onderhouden met alle spelers die een rol kunnen spelen. Dit wordt gedaan door alle relevante actoren te bevragen, waarna de coördinator een inschatting kan maken van de aard en inhoud van de kwetsbaarheid om te extremiseren bij een bepaalde persoon. Daarna zal (indien het nodig is volgens de aard en inhoud) er een panel worden samengesteld waarbij er verder gediscussieerd wordt over welke concrete acties er denken te volgen. Daarbij dient het panel per individu een plan te voorzien, ook in het geval er alternatieve vormen (vb. naar gezondheidszorg of sociale diensten) van ondersteuning dienen te worden ingeschakeld. Alle leden van dit panel dienen zoveel mogelijk samen te werken met de politie en het panel, in de mate van het mogelijke (bvb. deontologisch aanvaardbaar, zoveel mogelijk overbodige informatie vermijden) (HM Government, 2015b).

In volgend diagram kan een overzicht gevonden worden hoe Channel concreet tewerk gaat:

Figuur: (HM Government, 2015b, 6)

Zeer positief aan Channel is dat de panelleden worden samengesteld afhankelijk van de aard en inhoud van de kwetsbare persoon. Zo zal er bijvoorbeeld wanneer iemand uit de gevangenis komt de directeur van de betreffende gevangenis aan tafel schuiven. Daarbij kunnen zowel actoren aanschuiven die meer weet hebben over het verleden van een bepaald persoon, als actoren die kunnen meebouwen aan de toekomst van deze persoon (HM Government, 2015b).

De rode draad doorheen het proces is dat men steeds dient waakzaam te zijn over alle risico's: zowel naar maatschappij toe, naar het individu als naar alle partners en organisaties. Individuen dienen ook steeds hun **toestemming** te geven eenmaal ze ingeschakeld worden in het programma, gezien het **vrijwillig** is. Als het panel van oordeel is dat een dossier kan worden afgesloten, dient er hiervan steeds een eindrapport te komen waarbij men zegt wat er goed is gegaan en eventueel wat er beter kan naar de toekomst toe. Als men moet concluderen dat het niet heeft geholpen, moet men een nieuw actieplan opstellen en het proberen op andere manier. Als het echt dreigt te escaleren moet men de bestaande politiemechanismen in werking durven laten treden. Alle zaken die Channel verlaten moet gereviewd na een half jaar en een jaar (HM Government, 2015b).

Ondanks de voordelen aan het programma komt er ook veel kritiek op Channel. Zo zou het moslims stigmatiseren en zorgen voor een wantrouwen tussen leerlingen en hun leerlingen (Qurashi, 2016). Ook zou het zorgen voor een grotere vertrouwenskloof tussen de overheid en moslims. De politie blijft benadrukken dat het programma enkel moet helpen om verontrustende signalen te herkennen en indien nodig de gepaste begeleiding te krijgen. Ook zou er een overreactie aanwezig zijn en zou er amper gekeken worden naar de grondoorzaken waarom personen "afwijkend" gedrag stellen. Het programma zou dus moslims viseren. Daardoor hebben sommige moslimorganisaties in het VK besloten om Prevent te boycotten, aangezien het volgens velen onder hen net zorgt voor een radicalisering bij moslims. Dit doordat men het gevoel heeft dat de overheid "moslims en de islam" als iets verdacht ziet (Al Jazeera, 2015).

Deze personen pleiten om naar de bredere politieke problemen te kijken, na te denken over de buitenlandse acties die door de regering worden ondernomen en het aanpakken van de ondervertegenwoordiging van bepaalde groepen in de maatschappij. Door Prevent wordt de moslimgemeenschap in het algemeen volgens de tegenstanders als een probleem gezien, terwijl slechts een kleine minderheid extremiseert (Al Jazeera, 2015; Qurashi, 2016).

Ondanks al deze kritieken zou een Channel-aanpak ook meer in België moeten mogelijk zijn, waarbij er op gelet wordt dat men stigmatisering en men overreactie probeert te vermijden. Leerkrachten zouden steeds eerst met leerlingen moeten praten wanneer ze zich zorgen maken over diens gedrag vooraleer de politie in te schakelen. Toch is het van belang dat er zo vroeg mogelijk wordt gereageerd op signalen van extremisering, waardoor het ook zo vroeg mogelijk kan worden aangepakt op een manier die zo weinig mogelijk ingrijpend en zoveel mogelijk efficiënt is. Als de leerkracht zich blijft ongerust maken kan hij het opvolgen en indien nodig de politie contacteren. De politie zou maar gecontacteerd moeten worden bij een opstapeling van signalen en zeker wanneer men ook geweld begint te verheerlijken. Zolang dit niet het geval is zou de leerkracht in de eerste plaats zelf de dialoog met de leerling moeten aangaan, om te kijken wat de achtergrond is van zijn "afwijkend" gedrag. Maar indien men weigert de politie in te lichten en de jongere start uiteindelijk met terroristische activiteiten, heeft men als betreffende leerkracht en school eigenlijk schuldig verzuim gepleegd. Men kon ingrijpen, meer deed het niet. Vandaar er tussen politie en scholen meer ingezet moet worden op wederzijds vertrouwen.

3.1.2 Lokale integrale veiligheidscel: de Vlaamse variant op Channel?

Tijdens de gesprekken kwam de "Lokale Integrale Veiligheidscel" (LIVC) vaak aan bod. Dit is een lokaal platform, aangemoedigd door de bovenlokale overheden, waarbij de gemeente vrij is om hieraan een invulling te geven (Vlaamse regering, 2015). Sommige steden geven daaraan een invulling die aanleunt bij Channel, met dat verschil dat er een stedelijke ambtenaar de coördinatie in handen heeft in plaats van een politiebeambte. Dit is belangrijk aangezien de stedelijke overheid over het algemeen nog meer vertrouwen geniet bij sommige actoren (vb. straathoekwerk, onderwijs en religieuze actoren) dan de politie (door haar repressief karakter). Daarom vertrouwen bepaalde actoren de gemeente zelf meer om met vertrouwelijke informatie om te gaan en hen te laten oordelen wanneer de situatie verontrustend genoeg is om in te grijpen.

Andere steden daarentegen vullen deze LIVC op een heel andere manier in. Daarbij zit het vaak nog in een testfase en/of gelooft men enorm in de kracht van het straathoekwerk. Enkel als een bepaalde actor geen uitweg meer ziet met een bepaalde persoon raadt men aan om de stad in te lichten. Toch kan het in zulke gevallen vaak al te laat zijn en kan de persoon al te ver in het extremiseringsproces zijn gestapt om nog aan goede preventie te kunnen doen. Zeker gezien sommige actoren te lang de vertrouwensband zullen laten primeren, terwijl de steden betrouwbaar lijken om te gaan met de informatie en er dus eigenlijk geen reden is om de verontrustende signalen niet vroeger door te geven.

Toch moet er een zekere vrijheid bestaan qua aanpak, gezien het fenomeen lokaalafhankelijk is. Welke nationaliteiten extremiseren, hoeveel en dergelijke zal afhangen van de context. Er dient dus eerst screening te worden gemaakt van de lokale situatie om vervolgens een actieplan op te kunnen stellen. Indien er een verkeerde inschatting zou zijn (vb. bij onderschatting of merkt dat plan niet werkt) zou er wel een standaardplan moeten zijn vanuit de bovenlokale overheid waarop men kan terugvallen (op basis van binnen- en buitenlandse ervaringen). Als men dit niet doet blijft men werken met een foute aanpak en kan het probleem verder escaleren.

Voorlopig lijkt er in België soms nog een gebrek aan vertrouwen te zijn tussen de sociale diensten (vb. straathoekwerk) en de veiligheidsdiensten omtrent informatie-uitwisseling. De Vlaamse regering beseft dit en maakt daarom ook werk van een communicatie die hen duidt op de verwachtingen naar deelname aan een LIVC en om hen te stimuleren om een meer actieve rol te spelen in de begeleiding van extremistische personen (Vlaamse regering, 2016).

Ook zou er volgens de recentste rapportage van de Vlaamse regering verder dienen ingezet worden op één aanspreekpunt in sommige steden. Dit zou de samenwerking tussen scholen en politie vlotter doen lopen, aangezien ze dan weten wat ze aan elkaar hebben en bij wie ze terecht kunnen met vragen. Op dit moment zou er bij 1/3 Vlaamse steden en bij de helft van de Brusselse steden zulk aanspreekpunt voor scholen ontbreken (Vlaamse regering, 2016).

3.1.3 Ouders en directe sociale omgeving.

Ouders en de directe omgeving van jongeren kunnen een sleutelfiguur zijn op alle mogelijke manieren. Ze kunnen zowel een positieve als negatieve invloed hebben op radicalisering. Waarbij ze in de positieve zin een buffer kunnen zijn tegen extremisme en in de negatieve zin net een “leerschool” van extremisering (Noppe et al., 2011; Praet, 2015). In dit deel zal er worden gekeken naar hoe er met deze actoren kan worden samengewerkt. Maar het is duidelijk dat er steeds op dient gelet te worden of deze personen niet één van de stimulators zijn in het extremiseringsproces.

Ouders spelen een cruciale rol, gezien ze voor een groot deel verantwoordelijk zijn voor de opvoeding van hun kinderen. In een tijd waar jongeren alsmat meer maatschappelijke druk ervaren door de individualiserende samenleving, zijn ouders een belangrijke steunpilaar. Daarbij dienen ze ondersteund te worden, door publieke en private actoren, wanneer ze hiermee worstelen. Hierbij dient benadrukt te worden dat het belang van het kind/jongere steeds primair is en er steeds in functie van deze persoon dient te worden gehandeld. Dit werd in het verleden al aangehaald in plannen van Nederland en het Verenigd Koninkrijk.

In België lijkt men hier ook mee bezig te zijn maar lijkt het soms nog wat zoeken. Al zien we wel al enorme verbeteringen. Zo werd bijvoorbeeld het CLB ingezet op het beantwoorden van vragen die ouders hadden na de aanslagen van 22 maart en worden ouders alsmaar beter ondersteund (wat zelfs een afzonderlijk actiepunt in het Vlaamse actieplan is) en geïnformeerd (Vlaamse regering, 2016). Toch zou het goed zijn om goede contacten te houden met de Nederlandse overheid om hierover “goede praktijken” uit te wisselen. Zo kan men vermijden dezelfde fouten te maken als de Nederlandse overheid heeft gemaakt. Ook zal periode evaluatie nodig zijn.

Ook zou de directe omgeving (overige familie en beste vrienden) mee in het verhaal moeten betrokken worden. In sommige gevallen zal de betrokken persoon een betere relatie met hen hebben dan met de ouders. Zij kunnen dan ook de trigger vormen die een bepaalde persoon kan overhalen om weg te drijven van het extremiseringspad. Er kan bijvoorbeeld worden gewerkt met algemene trainingen voor jongeren, bvb. op school, om hiermee te leren omgaan wanneer men dit bij hun beste vrienden ziet gebeuren.

3.1.4 Politie en straathoekwerk

Zoals hierboven al aangegeven kunnen wijkagenten en straathoekwerk belangrijk zijn in de preventie van extremisering. Zij kunnen problemen snel detecteren en daar op hun eigen manier mee omgaan. In België wordt dikwijls gekozen om het straathoekwerk in te zetten, al gebruikt men daarbij een positieve benadering. Onderwerpen zoals radicalisering komen wel aan bod, maar er worden vanzelfsprekend geen aparte activiteiten rond georganiseerd. Zowel straathoekwerk als de wijkagenten kunnen problemen wel vaak detecteren. In vergelijking met Nederland (waar wijkagenten vaak diep verstrengeld zitten in wijk) kan de werking van wijkagenten in Vlaanderen vaak nog een pak beter (Nieuwsuur, 2016).

Als men echt geen raad meer weet met een bepaalde situatie of het dreigt uit de hand te lopen, zou men de stad of politie hierover moeten kunnen contacteren. Dit dient op een discrete manier te gebeuren en kan door een gedeeld beroepsgeheim. Zo kan men samen zoeken naar een oplossing zonder “verbrandt” te worden. Op die manier kan het vertrouwen behouden worden zonder de veiligheid van de persoon en de maatschappij op het spel te zetten. Vandaar het goed is als deze actoren op de één of andere manier hebben geleerd om de signalen van extremisering te herkennen, met tips om ermee om te gaan. Het is dan ook aan de persoon zelf om met deze potentiële situaties verantwoordelijk om te gaan.

Naast deze zeer lokale werking dient er ook werk te worden gemaakt van een meer gecentraliseerde informatie-uitwisseling bij de veiligheidsdiensten en in het bijzonder de politie. Zo kwam tijdens één van de gesprekken aan bod dat de lokale politie zelfs geen rechtstreekse toegang heeft tot de beelden van het eigen station, aangezien dit op een apart netwerk zit. Ook in Brussel kan de ene politiezone niet op de andere politiezone hun netwerk. Dit gaat dan wel eerder over de repressieve zijde (dit document gaat over preventie), toch is dit dramatisch te noemen wanneer men streeft naar een krachtadig veiligheidsbeleid. Op vlak van informatisering en informatie-uitwisseling dienen er dus nog grote stappen gezet te worden als men wil evolueren naar een geïntegreerd veiligheidsbeleid.

3.2 Bovenlokaal

In dit deel zal worden besproken hoe de samenwerking met en binnen het bovenlokale niveau verloopt. Tijdens de stage, 2 jaar geleden bij Binnenlandse Zaken, werd er gemerkt dat de samenwerking tussen het Vlaamse en Federale niveau vaak stroef bleek te verlopen. Daarbij leek het er vaak op dat men de verantwoordelijkheden al te makkelijk naar elkaar probeerde door te schuiven, waardoor de kern van het probleem vaak niet efficiënt en effectief kon worden aangepakt. Er werd dan ook in de interviews bij verschillende actoren uit het veld gepolst hoe dit 2 jaar later is. Zeker na de aanslagen in Parijs en Brussel kan er verandering worden verwacht, maar is die er?

Ondertussen is de parlementaire onderzoekscommissie n.a.v. de 22/3-aanslagen bezig, volgens één respondent (die hiervan deel uitmaakt) zal dit instrument maar weinig nieuwe inzichten met zich meebrengen en denkt dat het eerder een instrument is waarmee de meerderheid tijd wou kopen.

In dit deel zal verder worden nagegaan hoe goed de samenwerking verloopt binnen en tussen de verschillende overheidsniveaus verloopt. Gezien de specifieke complexe Belgische context is bij dit deel nauwelijks vergelijking met mogelijk met andere landen en hoe deze dit aanpakken. Wel kan er over het algemeen gezegd worden dat centralisering zorgt voor meer effectiviteit en efficiëntie. Daardoor kan er meer vanuit één visie, strategie worden gewerkt. Daarbij kan in België gedacht worden aan de versmelting van politiezones en versmelting besturen (in het bijzonder in Brussel), een keuze maken tussen een unitair België of onafhankelijk Vlaanderen. Dit zijn allemaal zaken waar in de toekomst over dient nagedacht te worden om te evolueren naar een efficiënt en effectief veiligheidsbeleid. Maar hieronder zal vooral besproken worden hoe er verder kan gewerkt worden in de huidige situatie.

3.2.1 Afstemming preventiebeleid extremisme in België

Tussen lokaal en bovenlokaal

Volgens het Vlaamse Actieplan heeft het Agentschap Binnenlands Bestuur (ABB) de coördinatie in handen op vlak van preventie en dient het VVSG om de informatie-uitwisseling te vergemakkelijken tussen de verschillende steden en gemeenten. Zo kan men de goede praktijken uit die gebieden promoten en kunnen gebieden met vragen omtrent dit onderwerp bij hen terecht. Ook zal het ABB in juni een themanummer over “de preventie van radicalisering” uitbrengen met aandacht voor verschillende initiatieven die lokale besturen kunnen inspireren (Vlaamse regering, 2016).

Toch lijkt er in de praktijk te weinig gebruik te worden gemaakt van één visie, één strategie. Dit werd dan ook aangeklaagd door verschillende respondenten op lokaal niveau. Volgens hen blijft het op dit moment te vrijblijvend en is het voor hen onduidelijk wat ze kunnen verbeteren aan de acties die ze ondernemen. Al dient er gezegd te worden dat andere steden wel tevreden zijn met deze losse aanpak, gezien ze op deze manier een eigen parcours kunnen rijden. Dit is volgens hen nodig door de specifieke context van bepaalde steden. Zo is er een verschillende samenstelling van bevolkingsgroepen of is in het ene gebied straathoekwerk meer verankerd dan in het andere waardoor ze in mindere mate met deze problematiek zouden te maken hebben.

Toch waren de meeste respondenten van oordeel dat er moet gewerkt worden vanuit één algemene strategie, uitgetekend door een democratisch verkozen nationale coördinator (zie hieronder). Deze zou zich baseren op de praktijken die in binnen- en buitenland lijken te werken en aan de hand daarvan zouden de subsidies doelgerichter kunnen worden ingezet (vb. specifiek subsidies voor bepaalde project rond contrapropaganda). Nu krijgt men als lokaal bestuur (volgens hen: te weinig) geld waarmee men tamelijke vrijheid geniet. Op die manier komt er volgens deze respondenten chaos in het beleid en werkt iedereen naast elkaar. Om dit op te lossen zouden die gerichte subsidies volgens hen kunnen helpen, zeker gezien de steeds veranderende context.

Binnen Vlaamse gemeenschap: Vlaamse Actieplan

Op Vlaams niveau is er werk gemaakt van een “Vlaams Actieplan tegen radicaliseringsprocessen”. Dit plan omvat grotendeels het preventieve luik. Daarbij wordt een overzicht gegeven van de diensten die een concreet initiatief op zich zullen nemen en wordt er uitgelegd wat hun specifieke taak is. Op basis van de tussentijdse evaluaties die hierover ontvangen werden kan er worden gezegd dat er een enorme progressie is gemaakt. Vanzelfsprekend lopen bepaalde initiatieven vertraging op of duurt het enige tijd vooraleer bepaalde initiatieven goed lopen. Het is daarbij vaak zoeken naar een goede aanpak en dikwijls zorgen administratieve procedures voor een aanzienlijke vertraging. Maar al bij al verloopt de inplanting van de verschillende initiatieven redelijk vlot. Het wordt wel afwachten of de projecten ook de gewenste resultaten met zich zullen meebrengen (Vlaamse regering, 2015; Vlaamse regering, 2016).

Maar het is te snel om hierover veel zinnigs te zeggen. Dit zal maar duidelijk worden op lange termijn. Eén van de grootste pluspunten aan dit plan is dat het online raadpleegbaar is en er dus een grote transparantie over is (dit in tegenstelling tot het federale actieplan en Plan R, dit zou te maken hebben met veiligheidsredenen).

Binnen federale overheid: Federale actieplan

Op federaal niveau wordt er gewerkt aan de hand van een Federaal Actieplan. Daarbij spelen vooral de departementen Binnenlandse Zaken en Justitie een cruciale rol. Dit plan omvat vooral het repressieve gedeelte. Het is moeilijk om hier verder concrete uitspraken over te doen, gezien het niet publiek toegankelijk is. Aan de hand van de interviews en de ervaringen op de stage zullen onder meer wel volgende elementen besproken staan in het plan: contrapropaganda, opsporen daders of personen die een aanslag willen plegen, aanpak in de gevangenis, samenwerking politie en inlichtingendiensten, informatie-uitwisseling, speciale opsporingstechnieken e.d.. Het valt daarbij op dat dit niet publiek consulteerbaar is. Wanneer hierbij naar een reden werd gevraagd, werd er het antwoord gegeven dat dit te gevoelig is.

Toch valt deze geslotenheid op, zeker wanneer er vergeleken wordt met Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Bij beide wordt er veel transparanter gecommuniceerd, zonder dat men in detail treedt over bepaalde technieken. Om de burgers te informeren en een deel gerust te stellen omtrent hun privacy lijkt zulke openheid wel verdedigbaar.

Ook kan het te maken hebben met cultuurverschillen. Daarbij heeft België nooit een echte veiligheidscultuur gehad. Ook communiceren bijvoorbeeld de Nederlandse inlichtingendiensten in hun jaarrapport veel duidelijker in een document dat aantrekkelijk is om te lezen (AIVD, 2016). Dit is in België niet op zulke doorgedreven wijze te vinden. Toch

kan hieraan gedacht worden om ook zo transparant te communiceren om het vertrouwen van burgers te winnen. Natuurlijk dient daar niet in detail te worden getreden over acties, maar wel bijvoorbeeld over de grote trends waarmee men het afgelopen jaar te maken had en de potentiële risico's voor de toekomst. Daarover wordt nu te weinig gecommuniceerd.

Tussen Vlaams en federaal: Samenwerkingsovereenkomsten en Plan R

In het verleden bleek de samenwerking tussen het federale en gemeenschapsniveau stroef te verlopen. Daaraan heeft men iets proberen doen door middel van samenwerkingsovereenkomsten. Toch bleef er het gevoel dat de verantwoordelijkheden vaak naar elkaar werden doorgeschoven. Dit blijkt volgens hooggeplaatste politieke actoren nog steeds het geval te zijn. Zo zei een kabinetsmedewerker dat deze het gevoel had dat het gemeenschapsniveau teveel naar het federale kijkt en hoopt dat zij het wel zullen oplossen. Dit terwijl Vlaanderen de sleutels in handen heeft op het vlak van preventie. Zij zouden dan ook een veel krachtiger beleid moeten voeren want nu lijkt men vooral op het federale niveau te rekenen, waardoor de repressieve kant veel meer aandacht krijgt dan het preventieve. Dit terwijl de voedingsbodem vooral kan worden aangepakt door intense preventie.

Andere respondenten leken dan weer het idee te hebben dat de beide niveaus niet met elkaar communiceren, waardoor men naast elkaar beleid blijft voeren. Volgens hen zouden de verschillende onderdelen uit het verhaal veel meer aan elkaar moeten worden gekoppeld, wat volgens de meeste van deze respondenten enkel mogelijk is door de aanstelling van een nationale coördinator terreurbestrijding (zie hieronder). Zo kan men de krachten bundelen en vanuit één visie werken in plaats van vele personen aan één strategie te laten werken. Wel dient opgemerkt te worden dat volgens sommigen de samenwerking tussen de verschillende departementen en op de verschillende niveaus veel verbeterd is sinds de aanslagen in Brussel. Sindsdien beseft iedereen de ernst van de situatie, waardoor de samenwerking ook veel vlotter verloopt dan in het verleden. Dit had vaak niet te maken met een onwil, maar eerder met het feit dat men andere prioriteiten stelde.

Plan R is in het leven geroepen om meer coherentie te verkrijgen over de politieke niveaus heen, maar dit plan is niet openbaar raadpleegbaar. Dus kan er hierover weinig uitspraken worden gedaan. Toch werd er aan de hand van de interviews soms naar het plan verwezen. Volgens sommigen gaf dit plan de eenheid van het beleid aan, terwijl de meesten argumenteerden dat het een geïntegreerd versnipperd beleid is. Daarbij doet iedereen binnen zijn bevoegdheid wel iets maar worden de verantwoordelijkheden te makkelijk naar elkaar doorgeschoven, al zien ze wel verbeteringen sinds de aanslagen van 22 maart 2016. Toch zou het volgens velen goed zijn moest de coördinatie in handen vallen van één persoon met een tijdelijke functie, deze zal hieronder worden besproken als de Nationale coördinator contra-extremisme. Al zijn voor deze functie andere termen mogelijk.

3.2.2 Nationale coördinator contra-extremisme (NCCE)

Tijdens de interviews kwam het voorstel van een NCCE vaak ter sprake. De meeste respondenten, vanuit uiteenlopende sectoren en niveaus, waren voor dit idee gewonnen. Dit aangezien er op dit moment nog te weinig 1 centrale visie. Sommigen denken daarbij dat deze coördinator dit kan verhelpen aangezien nu iedereen teveel op zijn eiland blijft. Er worden wel sterkte bruggen geslagen tussen bvb. Justitie en Binnenlandse Zaken, maar sommigen op het lokale niveau hebben de indruk dat deze bruggen ontbreken tussen bvb. Binnenlandse

Zaken en Onderwijs. Het lijkt dus relatief goed te lopen binnen een bepaald niveau maar moeilijker tussen de verschillende niveaus. Het zou dus goed zijn moest één democratisch verkozen persoon, met tijdelijk mandaat, bevoegd zijn voor het uitwerken van één strategie. Anders is er, zoals in de huidige situatie volgens vele respondenten, een geïntegreerd versnipperd beleid. Deze coördinator zou de verschillende instanties kunnen samenbrengen om uiteindelijk 1 coherente visie te kunnen maken. Eén respondent vergeleek het met cirkels waaruit telkens een deel relevant is voor het onderwerp en het gemeenschappelijke deel dan de coördinator is.

Dit bestaat al in Nederland sinds 1/1/2005 in de vorm van een Nationale Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb). Deze heeft de coördinerende taak bij terrorismebestrijding te vervullen. Hij dient daarbij als richtingsaanwijzer om de verschillende visies toch in dezelfde richting te krijgen. Door vele actoren is samenhang, coördinatie en afstemming nodig om efficiënt en effectief beleid te voeren. Zulk beleid lijkt nu vaak nog te ontbreken in België, al is er volgens sommige respondenten wel één duidelijke visie door middel van het “Plan R”. De NCTb dient daarbij in Nederland als uniek schakel: er zit namelijk kennis-, analyse- en beleidsorganisatie als unieke schakel tussen internationale, nationale en lokale ontwikkelingen. Men probeert daarbij het probleem op een coherente en effectieve manier aan te pakken door een optimale verbinding tussen inlichtingen, beleid, uitvoering (NCTV, 2011). Voor een effectiever en meer coherent beleid kan een Belgische variant hierop cruciaal zijn, zeker gezien de complexe staatsstructuur.

3.3 Internationaal

Ook het internationale niveau speelt een alsmaar grotere rol bij het effectief aanpakken van extremisme. Terroristen werken over de grenzen heen, dus moeten de politieke overheden dit ook doen. Op internationaal niveau kan er op preventievlak gedacht worden aan het extra subsidiëren van projecten die blijken te werken. Al dient er steeds gewaakt te worden in welke mate deze effecten niet te wijten zijn aan een lokale context. Wel kan bekeken worden naar de type steden, soortgelijke diversiteit, soortgelijke problematieken. Als dit overeenkomt, is de kans ook groter dat soortgelijke projecten dezelfde resultaten opleveren (Europese Commissie, 2016).

Ook kan er gekeken worden naar de praktijken die in andere landen gebeuren. Zo kon er volgens één van de respondenten van de Marokkaanse aanpak geleerd worden, aangezien deze al lang ervaring hebben met extremistische jongeren. Wanneer er met deze overheid goede contacten blijven, kunnen hieruit ook zaken in België worden toegepast. Ook heeft Marokko zijn moskeeën gestructureerd waardoor een goede aanpak mogelijk is en zijn imams zowel theologisch als seculier opgeleid. Daardoor hebben ze ook oog voor het humane aspect. In bepaalde Belgische steden is er goed contact met de Marokkaanse autoriteiten om de goede praktijken te kunnen uitwisselen. Zo heeft Marokko bvb. een imam-opleidingscentrum gestart in Rabat om de gematigde islam meer gehoor te laten krijgen. Daardoor is respect van anders- of niet-gelovigen daar extra mogelijk geworden. Dit wekt interesse op van sommige EU-landen, maar ook van Rusland en Afrikaanse landen die geconfronteerd worden met extremistische groeperingen zoals Boko Haram en Al-Shabaab (bvb. Mali). Deze sturen dan ook soms hun imams naar Marokko. Er dient wel te worden opgemerkt dat het in Marokko ook de staat is die actief investeert in imams en moskeeën, doordat er daar geen scheiding is tussen kerk en staat (in tegenstelling tot in Europa).

Verder is de aanpak van Turkije ook een aanpak die gesmaakt wordt bij de Turkse gemeenschap hier. Zo worden er vanuit Turkije imams gestuurd naar hier, deze zijn theologisch en seculier gevormd. Dit zijn twee belangrijke landen die België kunnen helpen. Zeker aangezien het ook de twee grootste moslimgemeenschappen zijn in onze samenleving.

Een ander land waarnaar gekeken kan worden is Pakistan, gezien hun lange ervaring met deze problematiek. Zo werd onlangs in Terzake een reportage gemaakt over het deradicaliseringscentrum “Saboon”, dat inzet op rehabilitatie en na 7 jaar tamelijk succesvol blijkt te zijn op het vlak van re-integratie. Daarbij blijft men in het centrum totdat ze geweld hebben afgezworen. Tijdens hun verblijf leren ze nieuwe vaardigheden (vb. onderwijs, motor herstellen) die hen verder moeten helpen in het leven en kunnen ze in het centrum “zonder zorgen leven” (een soort terugkeer naar de kindertijd). Er werd daarbij vanuit de assumptie vertrokken dat het naïeve kinderen waren die zich hadden laten verleiden door gewelddadige groeperingen (Terzake, 2016).

Tot slot kan de aanpak van Indonesië worden besproken. Dit land telt 200 miljoen moslims (80% van de bevolking) en is het grootste islamitische land ter wereld, maar heeft ongeveer 300 Syriëstrijders. In Indonesië is men er in geslaagd om democratie en islam met elkaar te verzoenen. Kijken hoe ze dit concreet hebben gedaan kan goed zijn om eruit te leren. Radicale groeperingen hebben weinig invloed in het land gekregen. Een moslimorganisatie probeert er radicalisering tegen te gaan door zijn netwerk van islamitische scholen. Daarbij probeert men enorm in te zetten op respect hebben tegenover anders- en niet-gelovigen. Door de tolerante islam te propageren hoopt men de extremistische islam te kunnen buitenhouden (Het Journaal, 2016).

De praktijken die hierboven werden besproken zijn slechts voorbeelden, waar in deze thesis niet verder op kan worden ingegaan. Deze werden beschreven ter inspiratie en ook om elke actor uit te dagen om verder te durven kijken dan de Europese grenzen.

4) Aanpakken extremisme bij bijzondere en andere groepen

4.1 Xenofob en andere soorten extremisme

Wat opvallend was doorheen de lezing van de (Belgische) beleidsdocumenten en de interviews met de respondenten, was de enorme focus op het jihadistisch-salfistisch extremisme. Dit is ook te begrijpen, zeker in het licht van de recente aanslagen op 22 maart 2016 in Brussel door IS. Toch moet er gewaakt worden dat er ook genoeg aandacht blijft aan alle vormen van extremisme. In het bijzonder aan xenofob extremisme waarbij sommige respondenten wel lijken te beseffen dat het ene het andere voedt.

Volgens sommigen is dit nu geen prioriteit aangezien er geen media-aandacht voor is en wordt er door de inlichtingendiensten al in de gevangenis op gewerkt. Anderen vinden dan weer dat elk soort extremisme even hard moet worden bestreden, aangezien ze allebei haaks staan op een tolerante, inclusieve samenleving. Toch lijkt er in het algemeen nog zo goed als geen concrete actie te zijn ondernomen tegen dit soort extremisme. Dit terwijl xenofobe groeperingen, zoals Pegida en Génération Identitaire, wel hun opmars kennen doorheen heel Europa. Bepaalde respondenten waren van oordeel dat deze groepen niet zo gevaarlijk zijn en dat ze nooit zo goed zullen georganiseerd zijn zoals jihadistisch-salafistische groepen zich hebben kunnen organiseren. Ze vonden deze groepen dus eerder amateuristisch. Al dient hier wel over gewaakt te worden aangezien dit in het begin ook werd gedacht over Sharia4Belgium, waarvan uiteindelijk veel leden naar het IS-kalifaat zijn gereisd. Zo werd er recent door Génération Identitaire opgeroepen om op 2 april 2016 te protesteren in Molenbeek tegen de islam, wat uiteindelijk verboden werd en het verbod tamelijk werd gerespecteerd (Génération Identitaire, 2016). Ook kan er gedacht worden aan de actie door hooligans de week ervoor (Deredactie.be, 2016e). Zulke bewegingen lijken aan aanhang te groeien en mogen dus niet onderschat worden.

Specifiek tegen xenofob extremisme kan als voorbeeld het Duitse programma EXIT-Germany worden gegeven. Dit is een project dat opgericht werd door een voormalige politieofficier en een voormalige neonazi leider dat deel uitmaakt van het Centrum voor Democratische Cultuur (= NGO netwerk geschikt voor projecten over islamitische militanten, rechts-extremisten, opleiding en onderzoek). Ze werken daarbij met individuen van verscheidene achtergronden in verschillende situaties, zowel in de gevangenis als erbuiten. Hun project draait erom dat het onmogelijk is om een radicale omgeving te verlaten zonder de extremistische ideologie te verlaten. EXIT probeert de drop-outs nieuwe perspectieven te geven, regelt contacten en geeft hen praktische hulp. Daarnaast geven ze ook antwoorden op vragen zoals persoonlijke veiligheid en sociale problemen, maar geven geen financiële of sociale hulp aan voormalig geradicaliseerde personen en zal hen ook geen bescherming bieden tegen juridische vervolging. Als men in contact wil komen met EXIT en weg wil van een xenofob milieu moeten de individuen zelf eerst de stap zetten. Dit kan door mail, telefoon of per brief (EXIT Deutschland, 2016).

Naast xenofob extremisme wierpen sommigen respondenten op dat we alert moeten zijn voor alle soorten extremisme en tegen elke vorm even krachtdadig moeten optreden. Eén

persoon verwees daarbij zelfs naar het gevaar dat het neoliberalisme met zich meebrengt, waarbij een persoon wordt verengt tot individu en er het recht van de rijkste begint op te treden. Dit kan uiteindelijk escaleren in schendingen van mensenrechten waar we waakzaam voor moeten zijn.

4.2 Extremisme tijdens en na detentie

Extremisme in de penitentiaire instellingen is een groot probleem. Zo heeft, volgens Europees terreurcoördinator Gilles de Kerckhove, België nog steeds geen werk gemaakt van een echt deradicaliseringsprogramma. Daarbij is het de bedoeling dat twee buitenlandse experts dit programma zouden leiden (De Standaard, 2016). Minister Geens geeft toe dat dit er nog niet is, maar dit zou te wijten zijn aan tijdrovende en aanslepende administratieve procedures. Er zou wel al een plan zijn om deradicalisering in de gevangenissen aan te pakken, maar dit is voor verbetering vatbaar (Terzake, 2016b). Dit kwam ook naar boven tijdens gesprekken met verschillende respondenten. De Kerckhove waarschuwt ook dat het geen oplossing is om alle Syriëgangers in de gevangenis op te sluiten, gezien dit een “broedplaats voor radicalisering is”. Diegenen onder hen die teruggekeerd zijn en geen bedreiging vormen kunnen beter ingezet worden om te waarschuwen voor IS. Dit is in tegenspraak met de uitspraak die premier Michel deed na de aanslagen van Parijs op 13 november, nl. dat er “maar één plaats was voor de teruggekeerde strijders: de gevangenis” (De Standaard, 2016).

Dat het voorlopig nog zoeken is naar een goede aanpak is begrijpelijk, gezien de recente aard van het actieplan van minister Geens rond het thema (Federale Overheidsdienst Justitie, 2015). Daarbij staat men voor een hele hoop uitdagingen. Zo kan men bij gedetineerden enkel werken op basis van vrijwilligheid en is het zoeken naar een manier om te zorgen dat de geïsoleerde gedetineerden niet in een tunnelvisie geraken door hun isolatie. Zo zou er genoeg contact moeten zijn met de beampten en vooral met de islamconsulenten. Maar bij dat laatste botst men dan weer met het feit dat het enorm moeilijk is om een gepast profiel islamconsulent te vinden voor een bepaalde cliënt. Zo willen Marokkaanse gedetineerden vaak geen Turkse islamconsulent, moet hij Nederlands praten, mag hij geen risico vormen om te radicaliseren, moet hij communicatief zeer sterk zijn tegenover terro-gedetineerden die dit ook zijn, enzovoort. Het valt dus af te wachten of er voor elke geïsoleerde terro-gedetineerde een islamconsulent-op-maat te vinden is. Zeker aangezien ze tot nu toe geen goed statuut hebben. Men is bij de FOD Justitie wel volop bezig om daar dringend iets aan te doen.

Daarnaast moet erover gewaakt worden dat de geïsoleerde terro-gedetineerde dezelfde rechten krijgt als de andere gedetineerden. Dit wordt ook in het actieplan tegen radicalisering in de gevangenissen aangehaald (Federale Overheidsdienst Justitie, 2015). Zo heeft men nu nauwelijks contact met andere gedetineerden waardoor er een nog groter isolement ontstaat met potentiële risico's en zo dreigen zulke gedetineerden een bepaalde “status met aanzien” te krijgen, nl. een vorm van martelaarschap (Stahl, 2016). Vandaar er een vertrouwensband zou opgebouwd moeten worden met de beampten die men ziet. Ook zou er na een tijd moeten getracht worden, weliswaar onder toezicht van personeel, om contact te hebben met andere gedetineerden. Daarbij kan er gedacht worden aan contact met andere geïsoleerde gevangenen, maar zouden daar wel duidelijke afspraken over gemaakt moeten worden zodat

dit gecontroleerd kan gebeuren. Ook kan er gedacht worden aan werkgroepen waardoor ze contact hebben met andere gedetineerden. Over het recht op werk in de gevangenis dient er te worden nagedacht, nl. hoe dit bij deze soort gedetineerden kan gebeuren. Dit is een algemeen probleem in de gevangenissen, zo zijn er namelijk te weinig jobs voor teveel mensen. Maar voor deze bijzondere groep vormt het een extra uitdaging gezien het werk meestal gebeurt in een ruimte met vele andere gedetineerden.

Ook in het buitenland zien we dat ze met deze vraag worstelen, er is hierbij namelijk geen wondermiddel. Er kan niet gestraft worden met iets want ze zitten al in de gevangenis. Toch zien we dat er in het Verenigd Koninkrijk al in het rapport van 2012 al de nadruk werd gelegd om de personeelscapaciteit te verhogen om met extremisme om te gaan, wat in België moeilijk blijkt door budgettaire beperkingen (HM Government, 2013). Volgens het rapport van het Verenigd Koninkrijk voor 2013 waren er 120 terroristen en extremisten in de gevangenis. Daarbij werd toen al het gevaar aangehaald voor rekruteurs in de gevangenis (HM Government, 2014).

Er kan ook worden gekeken om gevangenen tijdens de detentieperiode een beter begrip van de islam te laten geven. In België tracht men dit te doen door het inzetten van islamconsulenten, maar het blijkt (zie hierboven) complex om de juiste persoon op de juiste plaats te kunnen inzetten. Zeker aangezien het een aanpak op maat vergt en de islamconsulenten voorlopig een slecht statuut hebben. Er kan verder inspiratie worden gehaald uit het Verenigd Koninkrijk en hun programma “Tarbiyah”, dit is een les die ontworpen is om gevangenen een beter begrip van islam te geven (HM Government, 2015a).

Ook heeft Channel programma (zie *samenwerking tussen actoren*) aandacht voor de gevangenissen. Zo kan het ingeschakeld worden als ze bijna vrijkomen en kwetsbaar zijn voor radicalisering. Daarvoor dient er wel toestemming te zijn van de personeelsstaf en National Probation Service om iemand naar dit omstreden programma te kunnen sturen. Wanneer men onder voorwaarden vrij komt kunnen tekenen van radicalisering doorgestuurd worden naar Channel. Maar daarvoor dient er een uitstekende samenwerking te zijn tussen de opvolger van de persoon en de coördinator (HM Government, 2015b). Er dient te worden gekeken in welke mate dit in België ook kan geïmplementeerd worden, want voorlopig lijkt dit soms moeilijk te verlopen door problemen met de capaciteit en informatie-uitwisseling, onder meer bij de justitiehuisen. Binnen de afdeling justitiehuisen is er wel een info-flux met het VVSG opgesteld, waardoor informatie beter zou moeten doorstromen (Vlaamse regering, 2016).

In Nederland zien we dat er ook wordt gebruik gemaakt van deradicaliseringsprogramma's in de gevangenis. Daarbij legt men tevens de nadruk op de nazorg van ex-gedetineerden, waarvoor volgens hen de gemeenten bevoegd zijn (NCTV, 2011). In België is dat op dit moment onmogelijk aangezien burgemeesters niet of nauwelijks lijken te weten welke terrogerelateerde ex-gedetineerden op hun grondgebied wonen. Bij sommige respondenten werd er daarbij verwezen naar het recht op privacy, al zou dit door middel van het gedeeld beroepsgeheim wel meer mogelijk moeten zijn. Ook stelde een ondervraagde politicus het gebruik van een OCAD-lijst voor waar ook de lokale overheden toegang zouden moeten toe hebben om de gepaste acties te kunnen ondernemen.

Wat betreft het grensoverschrijdend delen van praktijken speelt het RAN een belangrijke rol. Zo heeft het RAN bijvoorbeeld twee Franse gevangenis bezocht waarbij men focuste op het aanpakken van extremisme in de gevangenis. Binnenkort zal er ook programma worden opgestart om de (potentieel) radicaliserende personen te begeleiden wanneer ze de gevangenis verlaten. Ondanks deze positieve evolutie moet er wel verder worden ingezet op het identificeren van personen die nu onder de radar blijven (RAN, 2016). Op zulke positieve initiatieven dient verder te worden ingezet, maar waarbij wel in het achterhoofd wordt gehouden dat een lokaalafhankelijk fenomeen betreft, waardoor het dus niet mogelijk zal zijn dat één succesvolle aanpak overal succes heeft. Maar dit initiatief is wel goed om inspiratie bij elkaar te kunnen opdoen en van elkaar te leren.

Wanneer er aan sommige respondenten werd gevraagd wat er zou moeten gebeuren met minderjarige terroristen, konden de meesten geen antwoord geven. Eén respondent, verbonden is aan het gevangeniswezen, deed wel uitspraken en zei dat we naïef moeten proberen zijn en bij hen ook nog dienen in te zetten op het pedagogische aspect. Daarbij dienen we te geloven dat minderjarigen nog beïnvloedbaarder zijn. De minderjarige extremist zou dus naar een jeugdinstelling moeten gaan, maar de vraag is in welke mate de maatschappij dit zal slikken. Toch moet er zoveel mogelijk met de omgeving van deze persoon worden gewerkt, met zijn familie, waarlangs positieve beïnvloeding kan gestimuleerd worden. België lijkt niet klaar te zijn voor zulke situatie en er dient hierover verder te worden nagedacht, zeker gezien IS in het verleden al minderjarigen heeft gebruikt voor terroristische activiteiten (Federale Overheidsdienst Justitie, 2015). Al kan, in geval van minderjarigen boven 16, de jeugdrechter de persoon uit handen geven waarna deze vervolgens voor een gewone rechtbank kan verschijnen (Federale Overheidsdienst Justitie, 2016).

4.3 Terugkeerders

IS-terugkeerders zitten over het algemeen al in het stadium van extremisme, bij hen is het dus eigenlijk al te laat om nog echt extremisme te “voorkomen”. Toch kan er worden getracht om hen te “genezen”. Zo zouden ze allemaal bij terugkeer moeten opgevangen en gescreend worden. Dit hoeft niet perse repressief, maar er zou wel een risico-inschatting moeten zijn om te bekijken in welke mate een bepaalde terugkeerder een gevaar is voor zichzelf en de samenleving. Daarbij dient ook te worden nagegaan welke misdrijven er bekend zijn over een bepaalde persoon.

Vandaar het goed zou zijn dat er gewerkt wordt met een OCAD-lijst, zoals één politicus voorstelde. Aan de hand daarvan kan een stad en/of politie de gepaste maatregelen nemen. Bij sommige personen zal de aanpak van een sociaal werker, psychologische ondersteuning volstaan. Dit terwijl anderen een gevaar vormen voor zichzelf en de samenleving en er zich dus meteen een repressieve aanpak opdringt. Er kan daarbij gewerkt worden met een databank waartoe enkele personen toegang hebben (burgemeester, korpschef, verantwoordelijke preventiebeleid extremisme), waarna gepaste acties worden ondernomen. Zo kan er door OCAD of de veiligheidsdiensten aan elke persoon die terugkeert uit een conflictgebied een score worden gegeven. Aan de hand daarvan kan er een verschillende aanpak komen per individu en met respect voor voldoende privacy. Zeker bij terugkeerders uit landen waar IS

actief is lijkt de situatie te ernstig en moet veiligheid voorrang krijgen op vrijheid. Op dat vlak zouden privacyregels moeten versoepeld worden.

We zien dat er in het jaarlijks rapport van het Verenigd Koninkrijk voor 2014 aangeraden werd om teruggekeerde personen die niet vastgehouden werden naar het Channel programme door te sturen en er een goede samenwerking diende te gebeuren tussen de verschillende actoren die een rol kunnen spelen (HM Government, 2015a).

Het is ook interessant om ook kort stil te staan bij de aanpak die Denemarken hanteert. Zij kiezen daarbij voor het rehabiliterend Aarhus model met betrekking tot nazorg. Dit zou dringend op punt moeten gezet worden wanneer de IS-kalifaatgangers massaal beginnen terug te keren. Daarbij probeert men hen zo snel mogelijk aan het werk te zetten, waarmee ze hopen dat deze jongeren terug een positief perspectief hebben op democratie (De Schepper, 2015; Hooper, 2014; Nieuwsuur, 2014). Maar toch doet deze aanpak vragen rijzen, want hoe kan dit verkocht worden de modale burger? Werkt zulke “softe” aanpak? Vooral bij personen die lang in het IS-kalifaat hebben doorgebracht is dit twijfelachtig. Indien deze aanpak in Denemarken werkt, kan dit model overgeplant naar ons land? Dit laatste kan betwijfelt worden gezien het grote aantal vertrekkers dat België relatief bekeken telt, de specifieke context en het een lokaalafhankelijk fenomeen betreft (Van Ostaeyen, 2016).

De nazorg zou in het algemeen in ons land beter afgestemd moeten worden. Denemarken streeft daarbij naar een langdurige oplossing in plaats van vooral te gaan voor vervolging. In hun land is nazorg bespreekbaar en staan scholing, therapie en hulp op vele levensdomeinen centraal. Ook hanteert men in het land een doorgedreven vorm van *community policing* waarbij men vrij kan spreken met politie zonder vervolging te riskeren (Nieuwsuur, 2014).

Gedesillusioneerde teruggekeerden zouden tot slot, na screening (dus niet diegene die er zware daden hebben begaan) en een intensieve begeleiding, ook ingezet kunnen worden in het preventiewerk. Daarbij kan er gedacht worden om kwetsbare personen voor extremisering op die manier te confronteren met de risico's en kan zowel toegepast worden in bijvoorbeeld het onderwijs, de gevangenis als sociaal werk. Deze personen zullen extra geloofwaardig overkomen voor de betreffende doelgroep. Voor de persoon zijn geloofwaardigheid bij de doelgroep zou er best geen openlijke band met de overheid mogen zijn, maar zou wel indirect moeten (financieel) ondersteund worden door de overheid. Dit kan vanzelfsprekend enkel maar als de overheid zeker weet dat deze persoon geen gevaar vormt voor zichzelf en de maatschappij. Voorbeeld: de Fransman en ex-Al-Qaeda-lid Mourad Benchellali die jongeren waarschuwt voor het gebruik van de kleine jihad (Alde'emeh, 2016).

4.4 Vluchtelingen

Sinds de vluchtelingencrisis is er in veel steden en gemeenten ongerustheid ontstaan omtrent het gedrag van vluchtelingen en hun potentiële risico's. Ook leeft deze angst bij een belangrijk deel van de bevolking. Zo doen er verhalen de ronde dat IS terroristen tussen de vluchtelingen smokkelt (HLN, 2015). Vandaar hier kort aandacht zal gegeven worden aan het identificeren van extremisme bij deze groep.

Volgens het overgrote deel van de respondenten dient er voor hen geen aparte aanpak te gebeuren op het vlak van detectie. Ze moeten vooral een welkom-gevoel krijgen zodat men zich ook zal willen integreren in onze maatschappij. Toch waren er enkele politici en stedelijke ambtenaren ook bewust van de risico's, maar dienden deze al geïdentificeerd te worden wanneer men Europa binnenkomt. Volgens de meesten lijkt er bij de vluchtelingencentra weinig gevaar voor terrorisme te zijn, gezien diegene met kwade bedoelingen zich niet in die mate officieel zullen kenbaar laten maken door de overheid. Toch zouden centra steeds waakzaam moeten zijn wanneer men verontrustend gedrag vaststelt bij deze groep. Dit mag natuurlijk niet veralgemeend worden en zal slechts in uitzonderlijke gevallen problematisch zijn. Volgens de meeste respondenten kan een intensieve integratie vanaf de eerste dag op termijn veel integratieproblemen helpen voorkomen. Dit is volgens hen nodig om zich welkom en nuttig te voelen in onze maatschappij.

Als er al extremisme bij nieuwkomers zou moeten worden geïdentificeerd, zou dit volgens verschillende personen door de wijkagenten dienen te gebeuren. Deze kunnen als voelsprietten dienen om te weten wat er leeft en kan iemand opvolgen wanneer hij er zich zorgen over maakt. Toch dient hiermee waakzaam omgesprongen te worden. Dit zodat er geen onnodige stigmatisering plaatsheeft, waardoor er anders een kloof tussen de agent en de nieuwkomer zou komen. Dit kan op lange termijn zorgen voor onrechtvaardigheidsgevoelens, die op hun beurt een bron kunnen zijn voor radicalisering (Noppe et al. 2011; Pauwels et al. 2014; Praet, 2015). Daarom is het aan te raden dat een wijkagent contact heeft met alle burgers. Door contact met buurtbewoners kunnen er ook signalen worden opgevangen (als bvb. omwonende er over spreekt) omtrent de neiging tot extremisme van een bepaalde persoon, waarna de wijkagent vervolgens deze nuttige informatie kan gebruiken. Vandaar het extra problematisch is dat er zowel op mijn kot als op de ouderlijke woonplaats geen direct contact is met de wijkagent. Dit staat haaks op de *community-policing* gedachte die sinds de politiehervorming een belangrijk onderdeel zou moeten uitmaken van het politiewerk en is essentieel om het vertrouwen tussen de burger en de politie te versterken. Verschillende respondenten gaven toe dat hierin verbetering mogelijk is.

In de Nederlandse Strategie van 2011 had men opvallend al reeds aandacht voor de migratiestromen, ondanks dit toen geen nijpend issue was. Daarbij legt men de nadruk om de veiligheidsrisico's in een zo vroeg mogelijk stadium aan te pakken. Ook wil men verhinderen dat er Nederlandse migratie plaatsheeft naar trainingskampen en terroristische strijdgebieden zoals naar IS-gebied. Daarvoor is volgens hen een verbetering van de grensbewaking nodig en een optimaal functioneren van de migratieketen. Ook dient er een groter veiligheidsbewustzijn te komen bij de contactfunctionarissen in binnen-en buitenland en een adequate informatiepositie van gemeenten. Tot slot wil men ook vreemdelingrechtelijk ingrijpen wanneer een vluchteling bepaalde misdrijven stelt. Dit door hem bij ernstige zaken te weigeren of uit het land te zetten (NCTV, 2011).

In Nederland is er door de inlichtingendienst al opgemerkt dat de salafisten zich richten op kwetsbare groepen, waaronder ook vluchtelingen (AIVD, 2016). Het is onduidelijk in welke mate dit in België ook gebeurt, aangezien er hierover geen transparantie is. Toch dient dit sterk te worden opgevolgd. Het salafisme omvat dan wel een heel spectrum van

fundamentalistische stromingen en deze zijn niet allemaal gevaarlijk voor de nationale veiligheid (Terzake, 2016c; Terzake, 2016d). Toch maken sommige inlichtingendiensten zich zorgen over het vijandbeeld dat in het verhaal van vele salafisten zit, zeker wanneer ze proberen hun gedachtengoed aan anderen op te leggen. Salafisten zien zich als “de zuiveren” (AIVD, 2016; Terzake, 2016c; Terzake, 2016d). Ze plaatsen zich hoger dan de anderen, ook dan gematigde moslims. Het salafisme heeft dus, volgens sommigen, elementen in zich die polariserend kunnen zijn in een westerse democratie (Terzake, 2016c; Terzake, 2016d).

In Nederland probeert het AIVD zich daarbij te richten op de aanjagers van de polarisatie in de maatschappij. Zo werd er aan de hand van presentaties over salafisme aan de lokale overheden en andere relevante actoren uitleg gegeven (AIVD, 2016). Dit alles lijkt voorlopig in België niet te zijn gebeurd. Mogelijks heeft dit te maken met een tijd- en middelengebrek bij onze inlichtingendiensten, maar het kan ook om cultuurverschillen gaan. Aangezien er hier weinig transparantie over is, is het moeilijk om dit te beoordelen. Toch lijken ook op dit vlak verbeteringen mogelijk te zijn.

5) Belangrijkste preventieaanbevelingen tegen extremisme

In dit deel zullen kort enkele zaken per actor worden opgesomd waar in de nabije toekomst aan gewerkt zal moeten worden. Dit dient dus als voorstellen en ideeën om te kunnen evolueren naar een coherenter en sterker beleid. Deze aanbevelingen zijn opgesteld aan de hand van de literatuur die werd gelezen, de interviews die werden afgenomen en de ervaringen die tijdens de stage werden opgedaan.

Politieke overheden

- Aanstellen “nationale coördinator contra-extremisme” (NCCE) om een duidelijker en coherenter beleid te bereiken op bovenlokaal niveau. Dit lijkt nu teveel “geïntegreerd versnipperd” waarin ieder werkt binnen zijn bevoegdheden. Eén figuur aanstellen die zorgt voor een coherent beleid, door rekening te houden met alle relevante ministers op de verschillende niveaus, lijkt hiervoor een oplossing.
- NCCE democratisch laten verkozen worden.
- Ontwikkeling 1 visie, strategie op bovenlokaal niveau. Zou ontwikkeld moeten worden door de NCCE. Zou volgens sommige respondenten in Plan R zitten, maar blijft voor velen op lokaal niveau als “geïntegreerd versnipperd” beleid aanvoelen.
- Meer budget vrijmaken voor doelgerichte preventie op lokaal niveau. Dit zou mogelijk moeten zijn nadat er 1 duidelijke strategie is op bovenlokaal niveau.
- Betere informatie-uitwisseling op alle niveaus. Ook tussen het federale en gemeenschapsniveau is dit van groot belang (vb. BiZa – Onderwijs – Welzijn – Justitie). Maar ook tussen landen.
- Op federaal niveau campagne starten (door BiZa) om burgers aan te zetten melding te maken wanneer men met extremistisch materiaal op internet in contact komt. Op lokaal niveau deze campagne mee helpen promoten bij de burgers.
- Consequent zijn met buitenlandse betrekkingen. Zoveel mogelijk vermijden van handel met regimes die het jihadistisch salafisme indirect steunen (al is het maar ideologische ondersteuning).
- Waakzaam zijn omtrent communicatie over buitenlandse acties. Polariseratie in eigen samenleving zoveel mogelijk vermijden.
- Zo terughoudend mogelijk zijn qua acties in het buitenland en het bijzonder de Mashrek (Midden-Oosten). Op lange termijn kunnen deze acties de nationale veiligheid in gedrang brengen.
- Ouders van kwetsbare jongeren (om te extremiseren) beter begeleiden inzake preventieve verantwoordelijkheid door aanwezigheid diverse groepen in samenleving.
- Werk maken van Vlaamse of Belgische identiteit. Nodig voor duidelijkheid waarden, houvast bieden persoon en evolutie naar inclusieve samenleving. Ook op beleidsniveau zou er een keuze moeten gemaakt worden tussen Vlaamse onafhankelijkheid en unitair België om coherent beleid te kunnen voeren.
- Maak gebruik van voormalige extremisten, die gedesillusioneerd zijn teruggekomen en duidelijk afstand nemen van hun voormalige extremisme, in het deradicaliseringsbeleid. Dit na grondige screening en begeleiding. Kunnen ingezet

worden in onderwijs, gevangenis, hulpverlening om kwetsbare personen voor radicalisering te confronteren met risico's en realiteit. Deze personen zullen geloofwaardiger overkomen voor betreffende doelgroep.

- Pak discriminatie hard aan en zet in op inclusieve samenleving. Maak daarbij wel een onderscheid tussen objectieve en gepercipieerde discriminatie. Dit laatste kan aangepakt worden door weerbaarheidstrainingen.
- Dringend werk maken van doorgedreven informatisering die moet zorgen voor een veel betere informatie-uitwisseling tussen alle verantwoordelijke actoren. Lijkt op dit moment chaos en versnippering alom, zelfs binnenin actoren (vb. politie, justitie).
- Oprichten van Vlaamse variant op de Nederlandse NCTV Toolbox, waarbij mensen uit de praktijk op een interactieve manier worden geïnformeerd over extremisering en wat ze hieraan kunnen doen.
- Privacyregels versoepelen in het geval van teruggekeerde personen uit IS-gebieden. Dit om zichzelf en de samenleving te kunnen beschermen.
- Bestaande documenten (vb. handleiding voor onderwijs) promoten. Algemeen kenbaar maken, zit inhoudelijk goed in elkaar.

Onderwijs

- Sommige scholen moeten meer vertrouwen in stedelijke diensten en/of politie hebben. Vaak teveel wantrouwen. Daardoor komt cruciale info soms te laat bij hen.
- Verontrustend gedrag sneller melden. De bevoegde diensten gaan hier, op basis van de interviews, op een verantwoordelijke manier mee om.
- In onderwijs organisatie lessen over onderwerp, vb. discussies omtrent gevoelige thema's met respect voor ieders mening.
- Installatie verplicht algemeen vak "maatschappijleer" waarin over gebeurtenissen zoals extremisme en aanslagen kan worden gediscussieerd. Maar ook genoeg positief en verbindend werken zodat er geen polarisatie in klas ontstaat door deze lessen.
- Bij godsdienstlessen in school aandacht voor discussie omtrent omstreden concepten in de koran (vb. jihad, taqiyya, kalifaat). Om moslimjongeren al houvast te geven hoe ze dit kunnen interpreteren op een manier die verzoenbaar is met een democratische rechtsstaat. Kan discussie in klas aan gekoppeld worden. Aangewezen hiervoor islamgeleerde in te schakelen voor geloofwaardigheid.
- Training op scholen om directe omgeving van radicaliserende persoon met radicalisering te leren omgaan.
- Lokale overheden toegang geven tot OCAD-lijst zodat deze de nodige maatregelen kunnen nemen, door middel van een aanpak op maat.
- Zoveel als mogelijk diversiteit in de klas, al vanaf jonge leeftijd.

Veiligheidsdiensten

- Actievere wijkwerking door *community-policing* zodat radicalisering sneller kan gedetecteerd en aangepakt worden. Door mensen in buurt aan te zetten informatie door te geven aan wijkagent wanneer ze verdachte zaken opmerken.

- Vertrouwen proberen winnen van scholen, jeugdwerking. Duidelijk maken dat er verantwoord met informatie zal worden omgegaan.
- Meer toegang krijgen tot informatie over vrijgelaten personen met hoge graad radicalisering op grondgebied (ook burgemeester en lokale coördinator).
- Werken aan een OCAD-lijst waar ook lokale verantwoordelijken toegang tot hebben. Zo kan de gemeente in kwestie de nodige maatregelen ondernemen.
- Lokale politie zou sneller toestemming moeten krijgen om te controleren welke personen in bepaald huis wonen. Dit dient voldoende gemotiveerd te worden.
- Meer middelen voor inlichtingendiensten.
- Meer diversiteit bij veiligheidsdiensten. In het bijzonder bij de zones van lokale politie met veel diversiteit in de maatschappij. Discriminatie binnen korps hard aanpakken.
- Transparantere communicatie naar de bevolking toe door inlichtingendiensten. Daarbij kan het jaarrapport van het AIVD als voorbeeld worden genomen. Dit om vertrouwen van burgers te winnen.
- Strenger optreden tegen xenofobische propaganda door samenwerking met communicatiesector.
- Werk maken en promoten van online-BIN zodat burgers sneller melding maken wanneer ze in contact komen met extremistische propaganda.

Religieuze actoren

- Beter statuut voor islamconsulenten die in penitentiaire sector werken. Zeker nu meer kwaliteit nodig is, zou er meer budget voor moeten zijn.
- Imams dienen te proberen meer verbinding te krijgen met leefwereld van moslimjongeren. Daarbij kan het leren en spreken van de taal die in het land waarin ze leven al een goed middel zijn.
- Werken aan goede imamopleiding die in overeenstemming is met westerse democratie.
- Veel meer erkennen van gematigde moskeeën en daarna aanpakken niet-erkende, extremistische moskeeën.
- Meehelpen bij contra-propaganda, zo onafhankelijk mogelijk van overheid. Door bvb. interpretaties over omstreden religieuze concepten (vb. jihad) aan te reiken die verzoenbaar zijn met een democratische rechtsstaat zoals België.
- Burgerinitiatieven zoals #JihadTegenExtremisme en mvslim promoten. De media zouden hieraan ook aandacht moeten besteden, zeker als het moslims zijn die dergelijke initiatieven starten. Zo kunnen jongeren al een rolmodel krijgen.
- Gastlessen door islamgeleerden in het onderwijs, waarbij nadruk wordt gelegd op verduidelijken van religieuze concepten op een manier waardoor deze concepten verzoenbaar zijn met de westerse democratische rechtstaat.

Gevangenis

- Extra inzetten op begeleiding tijdens en na detentieperiode.
- Meer inzetten op resocialisatie, al in zo vroeg mogelijk stadium starten. Vb. helpen bij zoektocht naar job en een huis zodat kans kleiner is dat men niet meteen terug in extremiseringsval zou trappen. Dus meer middelen voor justitiehuisen.
- Inzetten op disengagement tijdens detentieperiode. Door bvb. met geradicaliseerde gevangenen meer religieuze discussies aan te gaan en hen aan te geven hoe hun ideologie ook geweldloos kan, dus verzoenbaar met democratische rechtstaat. Dit dient door islamconsulenten te gebeuren om geloofwaardig te zijn.
- Meer uitwisseling informatie tussen penitentiaire sector en lokaal niveau. Daarin zou de lokale overheid moeten weten welke geradicaliseerde ex-gedetineerden op hun grondgebied verblijven en welk risico er nog vanuit deze persoon gaat. Daarop kunnen de wijkagenten en straathoekwerkers inspelen.
- Nadenken over aanpak minderjarige extremisten/terroristen.
- Evalueren beleid geïsoleerde detentie en bijsturen waar nodig. Bij langdurige totale isolatie terro-gedetineerden mogelijks negatieve effecten (vb. psychische problemen).

6) Bronnen

AIVD (2016). *Jaarverslag 2015*. Retrieved from: <https://www.aivd.nl/publicaties/jaarverslagen/2016/04/21/jaarverslag-aivd-2015>

Alde'emeh, M. (2016a). *Montasser AlDe'emeh aan de hypocriete moslim: 'Het wordt tijd dat je wijst naar de imam die je taal niet spreekt'*. Retrieved from: <http://www.knack.be/nieuws/belgie/montasser-alde-emeh-aan-de-hypocriete-moslim-het-wordt-tijd-dat-je-wijst-naar-de-imam-die-je-taal-niet-spreekt/article-opinion-690229.html>

Alde'emeh, M. (2016b). *Montasser AlDe'emeh: 'Waarom ik stop: ik heb geen zin om voor mijn centrum te worden doodgeschoten'*. Retrieved from: <http://www.knack.be/nieuws/belgie/montasser-alde-emeh-waarom-ik-stop-ik-heb-geen-zin-om-voor-mijn-centrum-te-worden-doodgeschoten/article-opinion-697955.html>

Alde'emeh, M. (2016c). *Gewezen Al-Qaeda-strijder Mourad Benchellali waarschuwt jongeren voor de jihad*. Retrieved from: <http://magazine.knack.be/makr/voor-abonnees/knack/printarticle/4464207/article>

Alde'emeh, M., & Stockmans, P. (2015). *De jihadkaravaan: Reis naar de wortels van de haat*. Tielt: Lannoo.

Al Jazeera (2015). *Report: Muslims avoiding UK anti-radicalisation scheme*. Retrieved from: <http://www.aljazeera.com/news/2015/12/report-muslims-avoiding-uk-anti-terror-spy-programme-151226161427606.html>

Belgian Federal Government (2016a). *Unit Radicalisme*. Retrieved from: <https://www.besafe.be/wie-zijn-wij/unit-r>

Belgian Federal Government (2016b). *Bounce wil de weerbaarheid van jongeren versterken*. Retrieved from: <https://www.besafe.be/kennisdatabank/bounce-wil-weerbaarheid-van-jongeren-versterken>

Birmingham, A., Conway, M., McInerney, L., O'Hare, N., & Smeaton, A.F. (2009). Combining social network analysis and sentiment analysis to explore the potential for online radicalisation. Retrieved 28/05/2014, from: http://doras.dcu.ie/4554/3/DCU_asonam09.pdf

Bouhana, N., & Wikström, P.H. (2008). *Theorizing Terrorism: Terrorism as moral action*. Retrieved from: <https://www.ucl.ac.uk/scs/downloads/research-reports/bouhana-2008>

Ceulemans, E. (2016). *'Onvermijdelijk' en 'geen toeval': buitenlandse media zijn kritisch voor ons land*. Retrieved from: <http://www.demorgen.be/binnenland/-onvermijdelijk-en-geen-toeval-buitenlandse-media-zijn-kritisch-voor-ons-land-bec05a1c/>

CNN (2016). *Paris Terror Attacks*. Retrieved from: <http://edition.cnn.com/specials/paris-terror-attacks>

Departement Vorming & Onderwijs (2016). *Handvaten voor de preventie, aanpak en omgang met radicalisering binnen onderwijs* [Beleidsdocument]. Retrieved from: <http://onderwijs.vlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/Handvatten%20voor%20de%20preventie%2C%20aanpak%20en%20omgang%20met%20radicalisering%20binnen%20onderwijs.pdf>

Deredactie.be (2016a). *Aanslagen Parijs*. Retrieved from: <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/buitenland/2.41769>

Deredactie.be (2016b). *FACT CHECK: feestende moslims na de aanslagen?*. Retrieved from: <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.2632801>

Deredactie.be (2016c). *Contract voor nieuwkomers: "Wie niet integreert, moet terug"*. Retrieved from: <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/politiek/1.2615976>

Deredactie.be (2016d). *Veel minder volk dan verwacht op mars tegen terreur*. Retrieved from: <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.2631206>

Deredactie.be (2016e). *Honderden hooligans verstoren herdenking aan Beursplein*. Retrieved from: <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/regio/brussel/1.2613307>

De Schepper, D. (2015). *Jihadisme! En nu? Op zoek naar een Belgische aanpak*. Gent: Masterproef UGent.

De Standaard (2016). *Europese terreurcoördinator uit kritiek op België*. Retrieved from: http://www.standaard.be/cnt/dmf20160417_02242925?shareid=3e452ed80e0fdb9ba56997c3b0b17423ccdc6da9b8d79464f72bb1b924fd835a3704ac4893c6bfea3e09c5e663f171d1

Eén (2016). *Molenbeek*. Retrieved from: <http://www.een.be/programmas/molenbeek>

European Commission (2016). *Radicalisation Awareness Network (RAN)*. Retrieved from: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/index_en.htm

Europese Commissie (2016). *Radicalisering voorkomen: De rol van de Europese commissie*. Retrieved from: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/fight-against-radicalisation/role_of_the_eu_nl.pdf

Exit Deutschland (2016). *About EXIT-Germany*. Retrieved from: <http://www.exit-deutschland.de/english/>

Federale Overheidsdienst Justitie (2015). *Actieplan: Aanpak radicalisering in gevangenen* [Beleidsdocument]. Retrieved from: https://cdn.nimbu.io/s/1jn2gqe/assets/Actieplan_aanpak_radicalisering_in_gevangenen.pdf

Federale Overheidsdienst Justitie (2016). *Wat is de uithandengeving?*. Retrieved from: http://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/kinderen_en_jongeren/jeugdcriminaliteit/wat_is_de_uithandengeving

Gemeente Almere (2016). *Mensen maken de stad*. Retrieved from:

<https://mensenmakendestad.almere.nl/>

Gemeente Amsterdam (2004). *Actieplan wij amsterdammers* [Beleidsdocument]. Retrieved from: toolbox-extremisme.nctv.nl

Gemeente Amsterdam (2012). *Openbare samenvatting van Rapportage Aanpak terrorisme en radicalisering 2004-2011* [Beleidsdocument]. Retrieved from:

<http://www.rotterdam.nl/Directie%20Veilig/PDF/Trendrapportage%20radicalisering%202006%20-%20NL.pdf>

Gemeente Rotterdam (2005). *Meedoen of achterblijven, actieprogramma tegen radicalisering en voor kansen voor Rotterdammers* [Beleidsdocument]. Retrieved from: www.rotterdam.nl

Gemeente Rotterdam (2015). *Programma: 'Rotterdamse aanpak radicalisering' 2015-2018* [Beleidsdocument]. Retrieved from:

<http://www.persberichtenrotterdam.nl/uploads/programma%20radicalisering.pdf>

Génération Identitaire (2016). *Grande manifestation européenne le 2 avril à Molenbeek : « Expulsons les islamistes ! »*. Retrieved from: <https://www.generation-identitaire.com/grande-manifestation-europeenne-le-2-avril-a-molenbeek-expulsons-les-islamistes/>

Gielen, A. (2008). *Radicalisering en identiteit: Radicale rechtse en moslimjongeren vergeleken*. Amsterdam: Aksant.

Gov.uk (2016a). *Counter-terrorism strategy (CONTEST)* [Beleidsdocument]. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/publications/counter-terrorism-strategy-contest>

Gov.uk (2016b). *France UK Summit: conclusions* [Beleidsdocument]. Retrieved from: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/505173/UKFRS_Leaders_conclusions_2_March.pdf

Het journaal (2016). *Islam en democratie, daar hebben we geen probleem mee*. Retrieved from:

<http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/videozone/programmas/journaal/2.43338?video=1.2600867>

HLN (2015). *20000 IS-terroristen tussen Syrische vluchtelingen*. Retrieved from:

<http://www.hln.be/hln/nl/33982/Islamitische-Staat/article/detail/2456363/2015/09/15/20-000-IS-terroristen-tussen-Syrische-vluchtelingen.dhtml>

HM Government (2013). *CONTEST The United Kingdom's Strategy for Countering Terrorism: annual report 2012* [Beleidsdocument].

HM Government (2014). *CONTEST The United Kingdom's Strategy for Countering Terrorism: annual report 2013* [Beleidsdocument]. Retrieved from:

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/302155/CONTESTAnnualreport2013.pdf

- HM Government (2015a). *CONTEST The United Kingdom's Strategy for Countering Terrorism: annual report for 2014* [Beleidsdocument]. Retrieved from: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/415708/contest_annual_report_for_2014.pdf
- HM Government (2015b). *Channel Duty Guidance: Protecting vulnerable people from being drawn into terrorism* [Beleidsdocument]. Retrieved from: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/425189/Channel_Duty_Guidance_April_2015.pdf
- Hooper, S. (2014). Denmark introduces rehab for Syrian fighters. Retrieved from: www.aljazeera.com
- Institute for Strategic Dialogue (2016). *About*. Retrieved from: <http://www.strategicdialogue.org/>
- Khaleeli, H. (2015). 'You worry they could take your kids': is the Prevent strategy demonising Muslim schoolchildren?. Retrieved from: <http://www.theguardian.com/uk-news/2015/sep/23/prevent-counter-terrorism-strategy-schools-demonising-muslim-children>
- Klasse (2016). *Dossier Radicalisering*. Retrieved from: <https://www.klasse.be/radicalisering/>
- Koomen, W., & Van der Pligt, J. (2009). Achtergronden en determinanten van radicalisering en terrorisme. *Tijdschrift voor Criminologie*, 51(4), 345–359.
- Lambrecht, J. (2015). *IS: Het nieuwe terrorisme van Daesh en de ondergang van de Moslimbroederschap*. Leuven: Uitgeverij Van Halewyck.
- Lanting, B. (2015). *België verhardt strijd tegen terreur: 'Fanatisme is gif'*. Retrieved from: <http://www.volkskrant.nl/buitenland/belgie-verhardt-strijd-tegen-terreur-fanatisme-is-gif~a4190347/>
- Mufson, S. (2016). *How Belgian prisons became a breeding ground for Islamic extremism*. Retrieved from: https://www.washingtonpost.com/world/europe/how-belgian-prisons-became-a-breeding-ground-for-islamic-extremism/2016/03/27/ac437fd8-f39b-11e5-a2a3-d4e9697917d1_story.html
- Mvslim (2016). *Our story*. Retrieved from: <http://mvslim.com/our-story/>
- NCTV (2011). *Nationale contraterrorestrategie 2011-2015* [Beleidsdocument]. Retrieved from: https://www.nctv.nl/Images/nationale-contraterrorestrategie-2011-2015_tcm126-581595.pdf
- NCTV (2016). NCTV Toolbox. Retrieved from: <https://www.nctv.nl/>
- Nieuwsuur (2014). *Zachte aanpak voor Deense jihadisten*. Retrieved from: <http://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2001015-zachte-aanpak-voor-deense-jihadisten.html>

- Nieuwsuur (2016). *Wijkagent als geheim wapen tegen radicalisering*. Retrieved from: <http://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2103689-wijkagent-als-geheim-wapen-tegen-radicalisering.html?title=wijkagent-als-geheim-wapen-tegen-radicalisering>
- Nolf, J. (2015). *Veiligheid en/of vrijheid? 3 kerndiscussies rond de anti-terreurmaatregelen*. Retrieved from: <http://www.knack.be/nieuws/belgie/veiligheid-en-of-vrijheid-3-kerndiscussies-rond-de-anti-terreurmaatregelen/article-analyse-626985.html>
- Noppe, J., Ponsaers, P., Verhage, A., De Ruyver, B., & Easton, M. (2011). *Preventie van radicalisering in België*. Antwerpen: Maklu.
- N-VA (2016). *Voor Groen geldt enkel het verhaal van de rechten*. Retrieved from: <https://www.n-va.be/persbericht/voor-groen-geldt-enkel-het-verhaal-van-de-rechten>
- Olesen, T. (2009). *Social movement theory and radical Islamic activism*. Aarhus: Centre for Studies in Islamism and radicalisation, Aarhus University.
- Panorama (2016). *De jihadi's next door*. Retrieved from: <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/videozone/programmas/panorama/2.42956>
- Pauwels, L., Brion, F., Schils, N., Laffineur, J., Verhage, A., De Ruyver, B., & Easton, M. (2014). *Explaining and understanding the role of exposure to new social media in violent extremism: an integrative quantitative and qualitative approach*. Gent: Academia Press.
- Praet (2014). *Internet en gewelddadige radicalisering: Het duwtje in de rug*. Gent: Bachelorproef UGent.
- Praet (2015). *Sanctioneren van radicalisme: jongeren versus beleidsmakers*. Gent: Masterproef UGent.
- Premier.be (2014). *Regeerakkoord 9 oktober 2014* [Beleidsdocument]. Retrieved from: http://www.premier.be/sites/default/files/articles/accord_de_gouvernement_-_regeerakkoord.pdf
- Qurashi, F. (2016). *Prevent gives people permission to hate Muslims – it has no place in schools*. Retrieved from: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2016/apr/04/prevent-hate-muslims-schools-terrorism-teachers-reject>
- RAN (2016). *Update 26* [Beleidsdocument]. Retrieved from: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-news/docs/ran_update_26_en.pdf
- Raqqa is being slaughtered silently (2016). *About us*. Retrieved from: http://www.raqqa-sl.co/en/?page_id=35
- Richards, A. (2011). *The problem with 'radicalisation': the remit of 'Prevent' and the need to refocus on terrorism in the UK*.

- Rijksoverheid (2014). *Actieprogramma Integrale Aanpak Jihadisme* [Beleidsdocument]. Retrieved from: <http://www.rijksoverheid.nl/>
- Silke, A. (2008). Holy wars: Exploring the psychological processes of Jihadi radicalisation. *European Journal of Criminology*, 5(1), 99–123.
- Simi, P., & Futrell, R. (2006). Cyberculture and the endurance of white power activism. *Journal of Political and Military Sociology*, 34(1), 115-142.
- Slotervaart (2007). *Actieplan Slotervaart: Het tegengaan van radicalisering* [Beleidsdocument]. Retrieved from: http://www.polarisatie-radicalisering.nl/fileadmin/user_upload/pdf/Actieplan_Slotervaart_Tegegaan_van_radicalisering.pdf
- Somers, B., De Wever, B., Bonte, H., & Creemers, J. (2013) *Beheersen van moslimradicalisering: handreiking voor beleid en praktijk* [Beleidsdocument].
- Stahl, A. (2016). *Concern over 'political' use of solitary confinement in European prisons*. Retrieved from: <http://www.theguardian.com/world/2016/may/02/solitary-confinement-european-prisons-terror-threat>
- Terzake (2016a). *Unieke reportage over jihadi's in Pakistan*. Retrieved from: <http://dredactie.be/cm/vrtnieuws/videozone/programmas/terzake/2.43056?video=1.2577632>
- Terzake (2016b). *Geens: "In normale omgeving zetten is beste bestrijding radicalisering"*. Retrieved from: <http://www.koengeens.be/news/2016/04/11/geens-in-normale-omgeving-zetten-is-beste-bestrijding-radicalisering>
- Terzake (2016c). *Wat is het salafisme?* Retrieved from: <http://www.canvas.be/video/terzake/voorjaar-2016/woensdag-13-april-2016/wat-is-het-salafisme>
- Terzake (2016d). *Salafisme, 'de zuivere islam'*. Retrieved from: <http://www.canvas.be/video/terzake/voorjaar-2016/donderdag-14-april-2016/salafisme-de-zuivere-islam>
- Van Broeckhoven, K. (2014). *Een lokaal beleid voor Vlaamse Syriëstrijders*. Gent: Masterproef UGent.
- Van den Bos, K., Loseman, A., & Doosje, B. (2009). *Waarom jongeren radicaliseren en sympathie krijgen voor terrorisme: Onrechtvaardigheid, onzekerheid en bedreigde groepen*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum.
- Van Loon, M. (2015). *Islamofobie en aanvallen tegen moslims fors toegenomen na Charlie Hebdo*. Retrieved from: <http://newsmonkey.be/article/29899>

Van Ostaeyen, P. (2016). *Belgium's Foreign Fighters in Syria and Iraq ~ May 2016*. Retrieved from: <https://pietervanostaeyen.wordpress.com/2016/05/07/belgiums-foreign-fighters-in-syria-and-iraq-may-2016/>

Van San, M. (2013). 'Als Allah mij kiest' Rechtvaardigingen voor martelaarschap en geweld op Facebook. *Tijdschrift voor criminologie*, 55(2), 139-154.

Vlaamse regering (2015). *Actieplan ter preventie van radicaliseringsprocessen die kunnen leiden tot extremisme en terrorisme* [Beleidsdocument]. Retrieved from: http://www.vvsg.be/radicalisering/Documents/actieplan_radicalisering.pdf

Vlaamse regering (2016). *Actieplan ter preventie van radicaliseringsprocessen die kunnen leiden tot extremisme en terrorisme: tweede rapportage: april 2016* [Beleidsdocument].

Winter, C. (2015). The Virtual 'Caliphate': Understanding Islamic State's Propaganda Strategy. *The Quilliam Foundation*. Retrieved from: <http://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/publications/free/the-virtual-caliphate-understanding-islamic-states-propaganda-strategy.pdf>

Zuallaert, J. (2016). *Racisme bij de arm der wet: 'Binnen de politie heerst nog steeds de omerta: zwijgen en toedekken'*. Retrieved from: <http://www.knack.be/nieuws/belgie/racisme-bij-de-politie-nog-steeds-heerst-de-omerta-zwijgen-en-toedekken/article-normal-703199.html>